

2016-06

jaargang 47
nummer 06
juli-augustus 2016

De Vrijdenker

Maandblad van
Vrijdenkersvereniging
De Vrije Gedachte

Sinds 1856

IN DIT NUMMER ONDER MEER

Vrijdenkersdag 2016 ▲

Anarchistisch feminisme

Socratisch ontkeren

Vrijdenken en tirannie

Zionisme en rassisme

Spelling en ratio

Atheïsmedag 2016

Misogyn Confucianisme

Godslastering

VRIJDENKERSBORREL

Een Vrijdenkersborrel (of Verlichtingsborrel of Tafel van de Rede) is een maandelijks feestje over helder denken, de moraal en het goede leven. Voor vrijdenkers, atheïsten, humanisten, skeptici en andere belangstellenden op zoek naar de rede. Er worden een aantal van deze evenementen in Nederland georganiseerd. Zou u er zelf eentje willen organiseren? Neem dan contact met ons op via info@devrijegedachte.nl.

!!! LET OP: Tijd en plaats van de hieronder vermelde borrels kunnen veranderen.
■ ■ ■ Kijk dus altijd op onze website voor de actuele informatie.

Amsterdam – Vrijdenkersborrel

Locatie: Café Heffer, Oudebrugsteeg 7, Amsterdam
Wanneer: elke derde woensdag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: amsterdam@devrijegedachte.nl

Deventer – Vrijdenkersborrel

Locatie: De Fermerie, Muggeplein 9, Deventer
Wanneer: elke eerste donderdag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: deventer@devrijegedachte.nl

Groningen – Vrijdenkersborrel

Locatie: Café De Wolthoorn, Turftorenstraat 6, Groningen
Wanneer: elke tweede dinsdag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: groningen@devrijegedachte.nl

Den Haag – Haagse Verlichtingsborrel

Locatie: Stadsbrasserie De Ooievaer, Turfmarkt 2, Den Haag
Wanneer: elke tweede maandag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: €3,00, drankjes voor eigen rekening
Contact: redactie@verlichtingsborrel.org

Nijmegen – Vrijdenkersborrel

Locatie: Café We Gaan Beginnen, De Ruyterstraat 26, Nijmegen
Wanneer: elke laatste maandag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: nijmegen@devrijegedachte.nl

Utrecht – Vrijdenkersborrel

Locatie: Café Willem Slok, Korte Koestraat 2, Utrecht
Wanneer: elke eerste maandag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:30 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: utrecht@devrijegedachte.nl

Bezoek onze website
devrijegedachte.nl
en onze Facebook-
pagina

COVER.

Voorop: Vrijdenkersdag 4 juni 2016 in Oudaen, Utrecht
Achterop: idem.
(foto's R. van Elst)

De Vrijdenker • jaargang 47 • nummer 06 • juli-augustus 2016**I N H O U D**

Titel	Auteur	Pag.
• Colofon De Vrijdenker / Informatie De Vrije Gedachte	<i>Redactie / Bestuur</i>	2
• Waar ik hoop uit put	<i>Thomas Spickmann</i>	3
• Zo maar wat vrije gedachten	<i>Gerhard Elferink</i>	4
• Tegen machismo. Het anarchistisch feminisme van Rymke Wiersma en Weia Reinboud (interview)	<i>Floris van den Berg</i>	5
• Oproep aan de lezers: schrijf over (MIJN) ONTKERING	<i>Redactie</i>	8
• Bidden is godslastering	<i>Jan Bontje</i>	8
• Met Boghossian de straat op (bespreking van <i>A Manual For Creating Atheists</i>)	<i>René van Elst</i>	9
• Voorbeelden van socratische gesprekken uit het boek van Boghossian	<i>René van Elst</i>	11
• Het rassisme van het zionisme	<i>Anton van Hooff</i>	13
• Politieke vrijdenkerij?	<i>Louis van Koert</i>	14
• Memoblaadjes (5)	<i>René van Elst</i>	14
• Vrijdenkersdag 4 juni in Oudaen	<i>Dik Kruithof</i>	15
• Méér over onze Vrijdenkersdag	<i>Redactie</i>	16
• Oxymoron? De liberale islam	<i>Joseph Koenraadt</i>	16
• Vrijdenkersdag op 4 juni 2016 in Utrecht	<i>Jaap van der Veen</i>	18
• Themanummer november: UTOPIEËN / DYSTOPIEËN	<i>Redactie</i>	18
• De liberale islam bestaat niet	<i>Maja Mischke</i>	20
• Viooltje, geplukt van onze website	<i>Anton Mullink</i>	22
• Naar een redelijke spelling	<i>Anton van Hooff</i>	23
• Terugblik op de Atheïsmedag van het Atheïstisch Verbond	<i>Redactie</i>	24
• Atheïsmedag 18 juni in Oudaen	<i>Dik Kruithof</i>	24
• Ik ben geen a-a-a...a-a-theïst	<i>Dap Hartmann</i>	25
• Gods systeemupdate in een digitaal tijdperk	<i>Laetitia Houben</i>	27
• Waarom geloof je niet in God?	<i>Remco Stunnenberg</i>	29
• Vrijdenken onder een tirannie	<i>Anton van Hooff</i>	30
• Het juk van het misogyne Confucianisme (bespreking van <i>Dochters van Mulan. Hoe vrouwen China veranderen</i> van Bettine Vriesekoop)	<i>Floris van den Berg</i>	31
• Dominee, pastoor of rabbi? (2)	<i>J.G. ten Bokkel</i>	34
• Nog een oproep aan de lezers: schrijf over BEKEERDERS (AAN DE DEUR)	<i>Redactie</i>	35

NOTEER IN UW AGENDAAnton Constandselezing 2016 (no. 29): ~~za. 8 oktober~~ - datum staat nog niet vast

COLOFON

De Vrijdenker

De Vrijdenker is een tien maal per jaar verschijnend tijdschrift, uitgegeven door de **vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte**, waarover meer in nevenstaand kader.

Redactie:

Jan Bontje
René van Elst, hoofd-, eind- en opmaakredacteur
Els Geuzebroek
Anton van Hooff
Paul Hopster
Thomas Spickmann

Adres:

Postadres: Postbus 398, 3500 AJ Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: redactie@devrijegedachte.nl
Website: devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

Leden- en abonneementenadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Kosten:

- Lidmaatschap met abonnement € 56,— p.j.
- Lidmaatschap zonder abonnement € 24,— „
- Abonnement € 35,— „
- Student-lidmaatschap (t/m 25 jaar)
met abonnement € 24,— „
- Prijs losse nummers € 3,50

Kopij:

Reacties en nieuwe bijdragen, die betrekking hebben op het vrijdenken, worden zeer op prijs gesteld.
A.u.b. digitaal aanleveren.

Druk:

Drukkerij Image Team Eemnes
ISSN: 1872-1478

De Redactie van De Vrijdenker wijst erop dat door auteurs verkondigde meningen niet per se geheel of gedeeltelijk de mening van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en/of de Redactie weergeven. De inhoud van het geschrevene blijft te allen tijde de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteur.

INFORMATIE

De Vrije Gedachte

De **vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte** is opgericht in 1856 onder de naam De Dageraad.

Bestuur:

Richard Duijnste
Gerhard Elferink, ledenadministrateur
Jacques Honkoop, penningmeester / vice-voorzitter
Leon Korteweg
Dik Kruithof, secretaris
Fabian van Langevelde, voorzitter
Saskia Spigt

Adres:

Postadres: Postbus 398, 3500 AJ Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: info@devrijegedachte.nl
Website: devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

Leden- en abonneementenadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Lidmaatschap / abonnement van tijdschrift

De Vrijdenker:

zie het nevenstaand Colofon van dit blad

Internet:

- Website:
devrijegedachte.nl
- YouTube-kanaal:
www.youtube.com/channel/UCGBnWeBAI4MF2n9OnyQqzLw
- Facebook-pagina:
<https://www.facebook.com/DeVrijeGedachte/>

Waar ik hoop uit put

Thomas Spickmann

Miljarden mensen wereldwijd zijn aanhangers van de islam, het christendom en andere religies. Vooral fundamentalistische varianten rukken op en hebben veel landen in hun greep met alle politieke gevolgen vandien. Dit gaat ten koste van persoonlijke vrijheden. Talloze dissidenten worden vervolgd, gevangengenomen, gemarteld en zelfs geëxecuteerd. In de laatste uitgave van de Vrijdenker schreef ik over de Saoedische blogger Raif Badawi die vanwege zijn inzet voor secularisme tot tien jaar cel en duizend stokslagen veroordeeld werd.

Bovendien blijken religieuze overtuigingen muurvast te zitten. Als men een diepgelovige van atheïstische en seculiere standpunten probeert te overtuigen, doet men vaak de frustrerende ervaring op dat men niets bereikt. Het is bedroevend hoe sterk geïndoctrineerd velen zijn en hoe weinig zij te beïnvloeden zijn.

Maar wat zit achter het fundamentalisme en het tonen van religieuze symbolen? Meerdere keren heb ik in de laatste jaren in de Vrijdenker de gedachten van de politicoloog Hamed Abdel-Samad weergegeven die ooit in Egypte lid van de Moslimbroederschap was, maar later een kritische houding innam. Hij stelt dat de islam lang niet zo sterk is als men zou denken. Zich achter de zuivere variant van het geloof verschuilen, massaal moskeeën bouwen of zich gesluierd kleden, ziet hij als tekenen van zwakte. Feit is dat de huidige stand van de wetenschap met de inhoud van religies niet in overeenstemming te brengen valt. Hun aanhangers negeren dit, willen het niet toegeven en treden des te overtuigender en radicaler op; daarom worden twijfelaars en afvalligen ook zo hard gestraft. Het is alsof men met een gebouw te maken heeft dat dreigt in te storten, maar waarvan men de gevel wit schildert om het modern en stabiel te laten uitzien terwijl de achterliggende constructie sleets is.

Thomas Spickmann (1973) is constructeur en redacteur van De Vrijdenker

Niet alleen de islam is in de laatste 30 jaar steeds meer opgerukt, maar ook het fundamentalistische christendom waarvan het huidige aantal aanhangers op 600 miljoen geschat mag worden. Zij nemen de teksten van de bijbel letterlijk. Dit is hier in Europa, waar sinds decennia sprake van ontkerkelijking is, heden ten dage niet al te waarneembaar, maar wel in Noord- en Zuid-Amerika en in Afrika. Inmiddels zijn er desastreuze gevolgen zoals de invoering van strenge anti-homo-wetten in Oeganda of christelijke heksenjacht in Nigeria waarvan duizenden kinderen al het slachtoffer geworden zijn.

Laten wij naar een aantal decennia geleden terugkijken. Na de tweede wereldoorlog ontstond een geografische scheidslijn tussen het vrije westen en het communistische oosten, die dwars door Europa liep. De pijnlijkste ervaring was de bouw van de Berlijnse muur in 1961 die mensen verhinderde om uit de DDR te vluchten. Toen ik begin jaren tachtig van de afgelopen eeuw basisscholiër was en nog geen verstand van politiek had, vroeg ik aan een klasgenote of men niet gewoon de

twee Duitse staten zou kunnen verenigen. Zij zei tegen mij: “Denk jij dat de Russen dat willen?” In de avond van dezelfde dag liet ik mij door mijn moeder inlichten. Voor het eerst vernam ik dat er een ijzeren gordijn bestond en dat wij door de NAVO tegen het Oostblok beschermd werden. Deze scheiding bleek definitief te zijn. Het raakte mij.

Een paar jaar later kwam daar echter beweging in. Vanaf 1985 maakte de ←**Michail Gorbatsjov**, die destijds de leider van de Sovjet Unie was, een einde aan de koude-oorlogsretoriek. Bovendien probeerde hij in zijn land essentiële hervormingen door te voeren. Aanleiding was onder andere de economische achteruitgang. Het doel was het communisme transparanter en sterker te maken. In die periode bestond een ongekende persvrijheid.

Gorbatsjov had uiteindelijk geen succes. Maar hij werd door de Duitse bevolking uiteraard als held beschouwd die grote veranderingen tot stand zou brengen. De leiding van het toenmalige Oost-Duitsland bestond daarentegen uit orthodoxe communisten die er helemaal niet blij mee waren en er daarom niet voor open stonden. Er was politieke en economische stagnatie. In 1989 waren er grote vluchtingengolven richting West-Duitsland. Op 7 oktober vierde de DDR het veertigste staatsjubileum. Terwijl het staatshoofd Erich Honecker krampachtig aan zijn ideologische propaganda bleef vasthouden, kwamen de gewone burgers steeds meer in opstand. De demonstratie twee dagen later te Leipzig met ca. 70.000 deelnemers was de grote doorbraak. Het was niet meer mogelijk om de revolutie nog tegen te houden. De oude leiders moesten in de tijd daarna aftreden. Op 9 november viel de Berlijnse muur. Het onvoorstelbare gebeurde, de vrijheid die veel mensen altijd gezocht hadden, overwon. Vervolgens bepleitte de toenmalige bondskanselier Helmut Kohl de Duitse eenwording waarvoor hij begin 1990 van Gorbatsjov toe-

stemming kreeg. Op 3 oktober was het zover. Het kwam sneller dan iedereen verwacht had. Ik was toen 17 jaar oud.

Het communisme en ook het nationaalsocialisme worden totalitaire ideologieën genoemd. Met andere woorden: het waren politieke religies. Uitgangspunt was een gedachtengoed dat als absolute waarheid verkondigd werd door machthebbers die net als priesters, imams of rabbijnen optraden. Mensen die afwijkende meningen hadden, werden door de inlichtingendiensten geobserveerd, vervolgd, gevangen genomen en gemarteld, soms ook geliquideerd. Officieel wordt het communisme als atheïstisch beschouwd; maar feitelijk was het niet eens zo, gezien het eerbetoon tegenover bijvoorbeeld Stalin of Mao Tse Toeng. Deze leiders werden in principe tot vervangende goden verheven. De liberalisering die Gorbatsjov beoogde, was niet mogelijk, maar leidde tot de val van de Sovjet Unie en de DDR.

De bedreiging vanuit het Oostblok was 27 jaar geleden voorbij. In plaats daarvan worden wij tegenwoordig pijnlijk met het religieuze fundamentalisme en de bijbehorende misdaden tegen de menselijkheid geconfronteerd. Weinig mensen verwachten dat daar gauw een einde aan komt. Uiteraard kan het nog lang duren, maar de geschiedenis leert dat de wereld ineens cruciaal kan veranderen. Niemand kan voorspellen wat in de komende jaren precies gaat gebeuren. Maar ik geef de hoop niet op en hoef daarbij op geen god te vertrouwen. In de laatste tijd kijk ik af en toe Youtube-video's over het einde van de DDR. Van al de bijbehorende gebeurtenissen kan men nog steeds emotioneel worden. Mijn droom is dat het religieuze fundamentalisme, dat geen goede basis voor de toekomst van de mensheid te bieden heeft, zo in elkaar zakt als ooit het communisme. Het verlangen naar vrijheid is niet te doden.

Zo maar wat vrije gedachten

Gerhard Elferink

Waarden

Wetenschap dient waardenvrij te zijn. Geldt dat ook voor vrijdenken? Voor De Vrije Gedachte in ieder geval niet.

Heelmeesters

Een vrijdenker is in de eerste plaats een behandelaar die de mens van verkeerde denkbeelden moet afhelpen. Vrijdenken moet beoordeeld worden op zijn 'helingskracht'. (Vrij naar Martha Nussbaum).

Verraad

Om beter inzicht te krijgen in de aanhoudende gewelddadigheden in het Midden-Oosten, doen wij er goed aan minder aandacht te besteden aan de Koran en andere islamitische 'heilige geschriften' en ons op de geschiedenis te richten. Te beginnen in 1916: het verdrag van Sykes/Picot tussen Groot-Brittannië en Frankrijk. Resultierend in een schandalige afhandeling van de Eerste Wereldoorlog in die regio. De gewapende steun van de Arabieren aan de geallieerde oorlog tegen de Turken zou met een soort van PanArabië worden beloofd. Deze belofte werd evenwel niet ingelost. Het grote verraad aan de Arabieren dat zoveel woede in de Arabische wereld opriep en nog steeds oproept.

Gerhard Elferink (Twente, 1943) is voormalig farmaceut, thans o.a. bestuurslid van De Vrije Gedachte.

Om de Westerse greep op de regio te behouden werd Arabië, in weerwil van de belofte, in Britse en Franse invloedssferen verdeeld. Er werden kunstmatige, volstrekt niet levensvatbare, landen gecreëerd. Dwars door allerlei culturele en religieuze verbanden werden op tekentafels grenzen getrokken en ontstonden 'staten' waarin van 'nation building' nooit sprake is geweest. Tot op de dag van vandaag bestrijden bevolkingsgroepen elkaar gewelddadig de macht, tot de meest misdadige vormen aan toe. Maffiose groeperingen als IS schrikken er daarbij niet voor terug de islam als inspiratie én voorwendsel voor hun gruweldaden te misbruiken. Kortom, 'Falende Staten' bij uitstek.

Ná de Tweede Wereldoorlog keurden de toenmalige Verenigde Naties (voor een groot deel bestaande uit koloniserende landen) de opdeling goed van Palestina (een apart ingesteld Brits protectoraat) in een joods en Arabisch deel. Praktisch natuurlijk volstrekt onmogelijk. Met de verdrijving van het merendeel van de niet-joodse Palestijnse bevolking tot gevolg. Onnoemelijk menselijk leed is tot op de dag van vandaag (!) hun deel. Andermaal een te begrijpen reden voor Arabische woede en haat.

In het Westen, in het bijzonder hier te lande, weet het merendeel van de bevolking nauwelijks iets van wat er zich vóór hun geboorte in de wereld heeft afgespeeld. Volgens Cicero blijven dergelijke mensen altijd kind. Dus op veel begrip hoeven de Arabieren van deze kant niet te rekenen. Men wijst liever naar de islam als schuldig aan alles.

In de Arabische wereld beziet men dit uiteraard met heel andere ogen. En terecht. Ook na 100 jaar blijft verraad verraad!

Zoeaven

Om een beter inzicht te kunnen krijgen wat de diepere motieven zijn van de islamitische jeugdige Nederlanders en Belgen om naar Syrië te vertrekken en deel te nemen aan de gewapende strijd om tot de stichting van een z.g. kalifaat (IS) te komen, kan het behulpzaam zijn de drijfveren van de Zoeaven erbij te betrekken.

Wat bracht katholieke Nederlandse en Belgische jongemannen ertoe om in de 19^e eeuw af te reizen naar Italië om zich als pauselijk soldaat (Zoeaaf) militair teweer te stellen tegen de garibaldisten ten einde te voorkomen dat de Kerkelijke Staat in het verenigde Italië zou opgaan?

Destijds betrof het dus niet de oprichting van een staat, maar het behoud ervan. Ook gedraagt IS zich meer als een gewelddadige, puur criminele, organisatie dan een staat.

Desondanks zijn er parallellen te bespeuren tussen beide bereidwillige groepen vrijwilligers wat betreft hun, door godsdienst geïnspireerde, idealen. Al spelen ook zucht naar avontuur en roem, al dan niet in combinatie met een hang naar misdadigheid, in beide gevallen een niet te onderschatten rol.ⁱ

ⁱ Een verschil met IS: De Kerkelijke Staat was indertijd internationaal erkend; net als het republikeinse Spanje dat ook werd geholpen door internationale brigades. (Opmerking van de Redactie).

Tegen machismo

Het anarchistisch feminisme van Rymke Wiersma en Weia Reinboud
Floris van den Berg

Wij zijn tegen elke vorm van onderdrukking, voor vrijheid en voor het putten van veel vrolijkheid uit radicale veranderingsgezindheid.
Motto van uitgeverij Atalanta

Rymke Wiersma en Weia Reinboud van de feministisch anarchistische uitgeverij Atalanta zijn radicale feministen die zich al decennia inzetten tegen onderdrukking van mensen (specifiek vrouwen) en dieren. Ook zijn zij bezorgd over het milieu en kritisch op het politieke en economische systeem. Ik interviewde Weia en Rymke over hun idealen en hun geëngageerdheid bij een trits aan ideologieën onder de overkoepelende parasol van het anarchisme: pacifisme, feminisme, socialisme, veganisme en naturisme.

Veel van jullie opvattingen worden door de meerderheid van de mensen als extreem ervaren. Hoe heeft zich dat bij jullie ontwikkeld?

Weia: Ik heb tijdens mijn studie sociologie veel aan Marxisme gedaan, maar er waren dingen bij waar ik het absoluut niet mee eens was. Later bleek dat

alles te zijn waarbij de vrijheid in het geding is. Dus hadden ze anarchisme erbij moeten doceren. Rond 1978 verzamelde ik in het feminisme. Dat noemden we *anarka-feminisme*. Binnen het anarchisme zaten wij in de pacifistische hoek en waren wij streng wetenschappelijk georiënteerd. **Rymke:** Ik ben op de sociale academie De Horst in Driebergen terechtgekomen. Die was in die tijd vooruitstrevend. De meeste docenten waren nogal marxistisch georiënteerd, maar dat paste toen goed bij mijn ontwikkeling. Feminisme kwam er later pas bij. Na die sociale academie vond ik geen werk waar ik gemotiveerd in kon stappen. Toen ben ik met een aantal vrouwen een drukkerij begonnen: vrouwendrukkerij Atalanta. We wisten echter niks van drukken. We wisten dat Weia bij Virginia had gewerkt. Dat was een grote vrouwendrukkerij in Amsterdam en toen zei iemand: we zouden Weia er eens bij moeten vragen om iets te komen vertellen. Dat heeft ze toen gedaan en toen is ze blijven plakken. Het was liefde op het eerste gezicht. We zijn bij elkaar sinds 1980.

Floris van den Berg (Naarden, 1973) is milieufilosof aan de Universiteit Utrecht, lid en voormalig bestuurslid van De Vrije Gedachte, lid van het Humanistisch Verbond en donateur van Skepsis. In september 2015 is zijn boek over het ecohumanisme *Beter weten* verschenen.

We begonnen met een oude drukpers en we zijn zelf gaan schrijven. We wilden vanuit het anarchisme al onze ideeën koppelen, inclusief feminisme en veganisme.

Feminisme was op een gegeven moment een grote beweging. Maar die viel vrij snel in facties uit elkaar. Er waren mensen die de neiging hadden tot institutionalisering en anderen die dat juist helemaal niet hadden, omdat de onderdrukking zit in de instituties zelf. En er was een grote stroming, helaas, die naar de zogenaamde vage kant van spiritualiteit en New Age ging. Dat heeft de boel wel flink uit elkaar doen vallen.

Dit artikel is ingekort door de redactie.

Hoe karakteriseren jullie feminisme?

Weia: Anti-machismo. Daar gaat het om. Dat is cultuurbepaald. En het zit overal in. Dus kom je het overal tegen. Ook in Nederland.

Rymke: Als anarchist ben ik tegen *alle* vormen van onderdrukking. Uit anarchisme kun je alles afleiden. Ook veganisme, als je anarchisme maar ruim genoeg opvat. Maar feminisme is fundamenteel in mijn denken.

Is Nederland geëmancipeerd?

Weia: Nee! In formele zin misschien wel, maar er is nog nooit een vrouw minister-president geweest, er zitten weinig vrouwen in praatprogramma's, er is het glazen plafond in de economie. Daar kan je wel doorheen komen, als je je aanpast aan de cultuur van haaibaaien of ellenbogenwerk. Die omgangsvormen kom je veel tegen. Pas als dat voorbij is, is er een samenleving van iedereen.

Aan het woord feminisme kleeft een negatief beeld van mannenhaatsters.

Weia: Die waren er, maar het is ook een inkleuring vanaf de andere kant. Ik maak nooit, of in ieder geval nooit meer, generaliserende opmerkingen over mannen. Ik praat altijd over macho's. En dat zijn vaak mannen, maar niet uitsluitend. Niet alle mannen zijn macho's. Machismo is een cultureel ding. Je kunt het ook patriarchaal noemen. Ik denk dat er ook een abstractere kant aan zit. Feminisme is nodig omdat er blijkbaar een hiërarchie is tussen de twee geslachten en alles wat daar tussenin zit. Als je je vóór feminisme uitspreekt dan zet je jezelf als het ware op het lagere plan. Dat is misschien waardoor veel mensen zich niet feministisch willen noemen.

Rymke: De vrouw heeft een lagere status dan de man; dus heeft feminisme een lagere status.

In feministische kring zijn er twee scholen. De ene school zegt: mannen en vrouwen zijn fundamenteel anders. De andere school zegt juist dat mannen en vrouwen

fundamenteel gelijk zijn en dat alle verschillen door opvoeding worden bepaald. Hoe staan jullie hierin?

Rymke: Daar kom ik nooit helemaal uit. Ik geloof het meest in de gelijkheid en dat de verschillen voortkomen uit opvoeding (*nurture*). Maar ik lees wel literatuur die hier twijfels bij heeft, zoals het boek *Wij zijn ons brein* (2010) van Dick Swaab. Ik denk toch dat het grootste deel *nurture* is. En dat we dat in ieder geval moeten uitproberen. Wat er dan overblijft, ja, dat is *nature*. Dat is dan ook niet erg. Zo baren vrouwen kinderen. Vrouwen zijn gemiddeld minder gespierd dan mannen.

Weia: Ik denk dat je eerst moet uitzoeken wat *nurture* is, wat er cultuurbepaald is en dat dat veel en veel meer is dan men meestal denkt. Dan blijft er misschien een natuurlijk, biologisch, fysiek verschil over, maar dan moet je geheel gelijkwaardig met die verschillen een mooie samenleving maken. Dus, dan maakt het niet uit of er verschillen zijn.

Wat vinden jullie van de hoofddoekkwestie?

Rymke: Ten eerste, iedereen moet dragen wat zij of hij wil. Dus dat kan een hoofddoek zijn. Ik heb bijvoorbeeld nog foto's van mijn moeder waarop ze een hoofddoek draagt, want dat was destijds mode in de jaren vijftig. Maar het moet echt vanuit de vrijheid zijn.

Weia: Er zit een patriarchale achtergrond achter. Maar dat zit ook in autochtoon-Nederlandse kledinggewoontes langs lijnen van de geslachten. Kritiek op de hoofddoekjes is best, maar dan moet meteen het andere rituele lapje, de stropdas, ook meegenomen worden. Dat is een vreemd ding dat mensen – mannen – uit groepsdwang gaan dragen.

Wat vinden jullie van de onderdrukking van vrouwen in orthodox religieuze gezinnen en met name moslimgezinnen? Islamitische vrouwen lopen het risico vermoord te worden, of te worden uitgehuwelijkt.

Rymke: Ik vind het een ingewikkelde discussie omdat ik niet over de hoofden van islamitische vrouwen heen wil zeggen dat dat

allemaal slecht is. Beter is het om die dingen samen met moslima's te bespreken. Je kunt mensen moeilijk dwingen zich te emanciperen, wel ondersteunen! Vroeger voerden we (witte radicale activisten) bijvoorbeeld al actie tegen zwarte piet, maar nu het protest (ook) van zwarte mensen zelf komt, gebeurt er pas echt wat.

Weia: In je boek *Beter weten* noem je het voorbeeld van een Nederlandse vrouw die beweert dat je er respect voor moet hebben. Dat heb ik helemaal niet.

Ik vind respect sowieso een raar woord, want, ik geef een voorbeeld, er is de vrijheid om op de stoep te lopen, maar als er een clubje luidruchtige autochtone hooligans aankomt, ga ik toch maar aan de andere kant van de straat lopen. Dat is niet uit respect, maar omdat je met machismo ontzettend uit moet kijken. Uit zelfbescherming.

Dat ligt er aan hoe je respect definieert.

Respect lijkt me in ieder geval in te houden dat je anderen niet fysiek schaadt en dat je uit fatsoen en respect je mond houdt. Zo vind ik het ook respectloos om opmerkingen te maken tegen vrouwen met een hoofddoek of zelfs vrouwen met een boerka. Maar het is niet juridisch strafbaar.
Rymke: Klopt, dat is iets anders. Ik ben er niet tegen dat mensen hun mening uiten, maar dat wil niet zeggen dat als ik een krantje heb, dat ik dan allemaal cartoons moet gaan plaatsen. Want ik wil alleen maar dingen plaatsen waarvan ik het goed vind om ze publiek te verspreiden, en gescheld en zo hoort daar niet bij.

Jullie hebben vast wel dingen gepubliceerd waar andere mensen boos om werden?

Mensen kunnen zeggen: maar je wist toch dat mensen daar boos om werden? En dat het respectloos is om het te plaatsen.

Rymke: Ja, maar dan zijn het dingen waar ik van denk dat het goed is om naar buiten te brengen, bijvoorbeeld kritische artikelen over seksisme. Het is niet dat ik dingen niet zou willen plaatsen omdat mensen er boos om zouden worden, maar omdat ik het zelf geen goed of beschaafd iets vind. Als het over religie gaat, dan ben ik daar liberaal over:

iedereen gelooft maar wat hij of zij wil. Daar wil ik helemaal niet aankomen. Ik heb zelfs niet de drang om het iemand uit het hoofd te praten. Ik wil laten zien dat je ook een goed mens kunt zijn zonder religie. Dat vind ik beter dan op tenen te gaan staan. Dan kun je wel zeggen: 'Daar hoef je toch niet beledigd om te zijn?' Maar dan verwacht je wel dat de ander sterk in de schoenen staat. Als je tegen iemand zegt: ik vind de dingen die voor jou belangrijk zijn in je leven allemaal maar flauwekul, wat is dat dan voor manier van met elkaar omgaan?

Wie zijn jullie inspiratiebronnen voor feminisme?

Rymke ◀: We bedachten alles in eigen kring, maar via-via zaten daar veel ideeën in van andere vrouwen. Toch hadden we op bijna iedereen ook wel kritiek. Er waren veel blaadjes en tijdschriften, zoals de *Amsterdamse Vrouwenkrant*, en het *Vrouwenweekblad*. Paarse September, met onder anderen

Maaïke Meijer, vonden wij een leuke groep. Verder de anarchistische Emma Goldman en feministe Simone de Beauvoir.

Wat vinden jullie van SGP-vrouwen die er geen probleem mee zeggen te hebben om als tweede sekse door het leven te gaan en niet verkiesbaar te mogen zijn?

Rymke: Dat noemden we vroeger met een mooie marxistische term 'vals bewustzijn'. Je kunt je ook *niet* onderdrukt voelen, terwijl dat wel het geval is. Er zijn mensen die tevreden zijn in hun situatie, terwijl daar, objectief gezien, van alles op aan te merken is. Of als ze er later op terug zouden kijken.

Weia: Het is schier onmogelijk om mensen te heropvoeden.

Wat is machismo?

Rymke: Het is vrouwenhaat. Op vrouwen neerkijken.

Weia: Het heeft met geweld te maken, op de achtergrond. Een clubje mannen kan, omdat ze sterker zijn, altijd rotti- gheid uithalen.

Meer dan een clubje vrouwen van gelijke grootte. Er zit altijd dreiging achter. Met schreeuwen en geweld.

Rymke: Gemiddeld nemen mannen veel makkelijker veel ruimte in. Er zijn wel vrouwen die assertiever zijn en die scoren dan hoog bij de vrouwen van *Opzij*.

Weia: Het doet mij denken aan mannelijke honden die overal een plas moeten doen. Meer dan dat is het niet. Discussies kunnen vervelend uit de hand lopen en dat komt vaak doordat een of andere man maar zijn punt zit te maken.

Hoe kun je dat machismo tegen- gaan?

Weia: De zachte krachten zullen overwinnen. Maar dat duurt nog wel even.

Rymke: Dat is onze hoop.

Weia: Om een voorbeeld te noemen: tijdens anarchistische bijeenkomsten in Appelscha is de discussiecultuur erg opgeschoven, doordat het steeds weer aangekaart werd. Mannen werden erop aangesproken dat ze zoveel ruimte in beslag namen. Het wordt een steeds prettiger, open discussiecultuur.

Rymke: In de anarchistische beweging is feminisme sowieso erg doorgedrongen. Al lang geleden viel me op dat veel jongens die daar rondliepen gemiddeld aardiger en zachtaardiger zijn. Ook voor hen is het bevrijdend dat ze niet aan het gangbare beeld van stoere mannen hoeven te voldoen.

Wat vinden jullie van prostitutie?

Weia: Ik ben tegen prostitutie.

Rymke: Wij zien pornografie en prostitutie als één ding.

Waarom zijn jullie tegen? In feministische kring is men erover verdeeld.

Weia: Ik heb het over het verschijnsel zelf en wat daar achter zit. De klanten houden het systeem in stand. Prostitutie is uiting van een

platte seksualiteit en een platte manier van met andere mensen omgaan. Het is iets dat me ontzettend tegen de borst stuit.

Het is voor mij een indicatie dat de cultuur nog wel wat verandering nodig heeft, maar ik ben tegen een verbod, al ga ik er niet tegen demonstreren als het verboden wordt.

Ik hoop dat mensen ermee ophouden. Mannen en vrouwen. Dat zou de mooiste soort verandering zijn.

Rymke: Ik vind dat er bij prostitutie een verdinglijking plaatsvindt. Dat het lichaam een ding is dat je kunt consumeren. Ik vind het walgelijk. Maar als andere mensen het willen doen, dan gaan ze hun gang maar. Ik hoef daar helemaal niks mee en ik ga er met een grote boog omheen als ik het tegenkom. Maar ik kan wel erover nadenken. Ik weet niet hoe het zou kunnen veranderen. Daarvoor zou de hele maatschappij moeten veranderen: geen onderdrukking meer. En geen armoede, zodat mensen die dingen niet voor geld gaan doen. Als het niet voor geld zou zijn, vind ik het al minder erg. Je hebt ook mensen, onbekenden voor elkaar, die met elkaar gaan vrijen zonder dat de een de ander ervoor betaalt, gewoon omdat ze er allebei zin in hebben.

Weia: Het gaat om verdinglijking. Feminisme is een protest tegen het feit dat vrouwen vaak als object gezien worden en niet als mens. Dat zit ook erg in prostitutie. Zelfs als het prostitutie zou zijn met wederzijdse instemming. Dan nog zit er een manier van denken in die ik graag uitgebannen zou zien.

Dan de pornografie. Daar hebben jullie actie tegen gevoerd?

Rymke: Er was ooit, in 1980, een pornografisch tijdschrift, *Chick*, en de redacteur/uitgever, Joop Wilhelmus, had adressen van blijf-van-mijn-lijfhuizen gepubliceerd in dat blad. Opdat veel mensen die dat pornoblad 'lazen' daar dan de ruiten in konden gooien of zo. Of de vrouwen daar weghalen. Dat was een aanleiding om een grote anti-pornodemonstratie te organiseren. Dat was het startsein van een aantal kleinere demonstraties.

Waarbij we met flitsacties in winkels pornoblaadjes weghaalden. Eigenlijk intolerant.

Kwamen de acties op voor de slachtoffers van pornografie of prostitutie?

Rymke: Wij voelden onszelf ook slachtoffer. Het is veel ruimer. Je voelt je overal bekeken en beoordeeld.

Is pornografie bedreigend voor vrouwen?

Rymke: Ja. Dat er met pornografische blik gekeken wordt.

Weia: Pornografie komt uit een scala aan dreigingen, met allemaal als gevolg dat vrouwen 's avonds niet over straat durven gaan.

Sociologisch onderzoek heeft echter niet kunnen aantonen dat er een verband is tussen mannen die porno kijken en geweld tegen vrouwen.

Rymke: En toch heb ik het idee dat dat wel samenhangt.

Weia: Er zit iets lastigs achter. Neem die schietpartijen, met name in Amerika. Iemand die rare ideeën heeft, moet die ook ergens vandaan halen. Als er gewelddadige computergames zijn, hoeft er maar 1 op de 10 miljoen tot een schietpartij over te gaan, maar het kan best zijn dat de dader door die games op dat plan gekomen is. Statistisch is zoiets nooit aan te tonen. In die games zit een verdinglijking van de mens, want die kun je gewoon neer-

schieten. Pornografie, prostitutie, het niet over straat durven; daar zit steeds hetzelfde achter. Ik hoop dat mensen tot betere ideeën geïnspireerd kunnen worden, waardoor dat weer verder de maatschappij in sijpelt en het op een gegeven moment helemaal weg is. Dat is utopisch.

Jullie zijn als anarchisten echter niet voor verbieden.

Weia: Door onze acties, die vanuit het gevoel kwamen, zijn deze onderwerpen op de politieke agenda gezet.

OPROEP AAN DE LEZERS

Op pagina 18 vindt u een oproep/verzoek om mee te werken aan ons in november verschijnende themanummer over utopieën en dystopieën. Graag herinneren wij u op deze plaats aan het eerder opgegeven onderwerp **(MIJN) ONTKERING**. Stukken over dat interessante onderwerp zijn uiteraard nog steeds welkom. 'Mijn' staat nu tussen haakjes, zodat er ook ruimte is voor een verhaal over de ontkering van anderen (door u?) of gedachten over ontkering in het algemeen. Schrijf erover en laat ons ervan leren en genieten. Bij voorbaat onze dank!

De Redactie

Bidden is godslastering

Jan Bontje

Laat ik beginnen met vast te stellen dat godslastering niet bestaat: het leidend en lijdend voorwerp ('god') bestaat niet, d.w.z. acteert alleen in de hoofden van gelovigen. Iets wat niet bestaat kun je niet lasteren.

Laten we even aannemen dat er wel zoiets als 'god' is. Ik laat nu maar buiten beschouwing dat we dan nog niets weten, want, zoals Domela Nieuwenhuis (1846-1919), ex-dominee, vrijdenker, atheïst en anarchist, ooit zei: je moet eerst het onderwerp van je discussie definiëren voor je erover kunt discussiëren. Deze stap slaan we gemakshalve dus over, precies zoals gelovigen doen.

Goed, 'god'. Gelovigen stellen dat 'god' almachtig is en al-wijs, al-goed, al-wetend, al-kennend, kortom al-wat-is. Als dat zo is, weet zij (waarom toch steeds een hij?) het beste wat er met de schepping en de mensen moet gebeuren. Sterker: haar schepping zou dan volstrekt volmaakt zijn. Bidden is: 'god' vragen, de natuurwetten (waaraan, zoals Spinoza

[1632-1677] zo treffend bewees, 'god' ook onvoorwaardelijk en onontkoombaar onderwerpen is) op te schorten, voor jou een momentje opzij te zetten. Echter, 'god' heeft een volstrekt volmaakt plan met ons en dan ben je toch godverlaten brutaal om te denken dat jij het beter weet en dat 'god' jouw wens moet vervullen omdat zij kennelijk een foutje heeft gemaakt. Dat is lastering: je beschuldigt 'god' ervan haar huiswerk niet goed te hebben gedaan.

De seculiere denkende mens, de vrijdenker, is Bartje in het kwadraat: hij bidt niet alleen niet voor bruine bonen, maar bidt helemaal niet. Niet omdat hij 'god' niet wil lasteren, dat zou niet eens kunnen, maar omdat 'god' een waanidee is.

Jan Bontje (Rotterdam, 1947) is o.a. columnist en redacteur van De Vrijdenker.

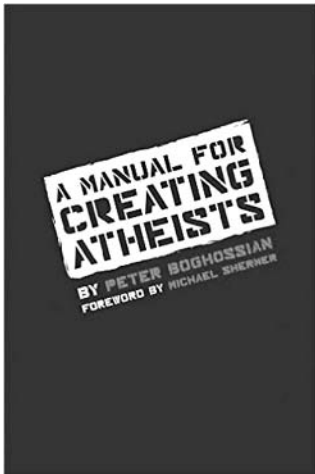
Met Boghossian de straat op

Peter Boghossian, *A Manual for Creating Atheists* (ISBN 9781939578099), Pitchstone Publishing 2013, foreword by Michael Shermer

René van Elst

Praten met Sokrates

Mederedacteur Anton van Hooff heeft ons er laatst op gewezen (2016-05 pag. 21) dat de Socratische methode van discussiëren anders werkte dan vaak gedacht wordt. Sokrates beoogde wel met zijn gesprekspartner, al discussiërend, tot de waarheid te komen, maar het was steeds *zijn* waarheid. Hij formuleerde zijn vragen zo, dat de ander, om met Anton te spreken, in zijn fuik werd gelokt. Nu meen ik te weten dat het er meestal op uitdraaide dat de ander moest toegeven dat snelle uitspraken en oordelen discutabel zijn. Als het inderdaad zo was, valt Sokrates weinig te verwijten. En als het er echt om gaat iemand van iets te overtuigen, moeten we dan de Socratische methode maar achterwege laten? Heiligt het doel niet het middel, als je iemand over de socratische weg kunt brengen tot het inzicht dat – om maar eens wat te noemen – bovennatuurlijke wezens een product zijn van de menselijke fantasie of dat moraal ook zonder heilige boeken kan?

Een uniek handboek

Het wordt bij lezing al snel duidelijk dat Dr. Peter Gregory Boghossian in zijn boek *A Manual for Creating Atheists* (Een handboek voor het maken van atheïsten) de socratische methode bruikbaar vindt om de medemens van zijn/haar geloof 'af te helpen'. Boghossian

(1966) is filosofiedocent op de Portland State University (Oregon) in de V.S.. Heeft hij het antwoord gevonden op de prangende vraag van zijn Utrechtse collega Dr. Floris van den Berg: 'Hoe komen we van religie af?' Michael Shermer, die het voorwoord heeft geschreven, is in ieder geval enthousiast over het boek: 'Was ik begonnen het te lezen toen ik nog een christen was, dan zou ik tegen de tijd dat ik het uit had, atheïst geweest zijn.' Ik ben altijd bereid om Michael Shermer serieus te nemen, maar in dit geval gaat het me moeilijk af... ik geloof niet zo in het bestaan van gelovigen die door het lezen van één boek omkeerd raken. Tenzij het de Bijbel is natuurlijk!

Kennisleer voor op straat

De socratische methode is bij Boghossian een onderdeel van een activistische aanpak die erop gericht is mensen te helpen hun geloof te overwinnen. Die

aanpak noemt hij *street epistemology*: het met een arsenaal van dialectische en klinische instrumenten actief benaderen van en spreken met mensen, waar en wanneer het maar kan, om hen te helpen hun geloof achter zich te laten en de rede te omarmen. Epistemologie is ken(nis)theorie of kennisleer, een tak van filosofie die kennis en weten onderzoekt; we zien dat Boghossian er een toepassingselement aan vastknoopt. Het boek is, zoals de titel al aangeeft, een hand- of leerboek, en wel voor straat-epistemologen; Boghossian voorziet legioenen van zulke mensen die gewapend met de kennis uit dit boek gelovigen van hun geloof gaan verlossen. Alweer iets dat ik moeilijk serieus kan nemen... De vraag rijst hoeveel van zulke activisten sinds het verschijnen van het boek inderdaad de straat zijn opgegaan, min of meer naar het voorbeeld van Mormonen of Jehovah's getuigen. Op de website peter-boghossian.com vind ik daar geen antwoord op; wel is daar te lezen dat ergens deze maand een app "Atheos" beschikbaar komt, die de gebruiker helpt bij het aftasten van andermans diepste overtuigingen. Op www.streetepistemology.com wordt melding gemaakt van het streven om 10.000 mensen te activeren; zo te zien (op 29 mei) hebben er zich 66 gemeld.

Ontkering als missie

We moeten maar voorbijzien aan de Amerikaans klinkende grootspraak; het gaat over de belangrijke vraag hoe je mensen ervan kunt overtuigen dat ze maar één leven hebben, namelijk hier en nu, en dat ze zich niet hoeven onderwerpen aan de vermeende grillen van een vermeende '*man in the sky*'. Een vraag die in het boek onderbelicht blijft, is of je op dit gebied ook alles moet doen wat je zou kunnen doen. Als je jezelf in staat acht om mensen van hun geloof te verlossen, moet je dat dan ook werkelijk via het aanknopen van willekeurige gesprekken gaan proberen? Wil je gelovigen 'ontkeren', die vaak heel gelukkig zijn met hun overtuiging en de warme geloofsgemeenschap waar ze zich deel van voelen? Ontkering kan voor zo iemand nogal wat consequenties hebben, sociaal zowel als psychisch. En wil je dezelfde irritante benadering toepassen als de Mormonen of Jehovah's getuigen waar ik het al over had, eventueel zelfs de voet-tussende-deur-methode? Dat zijn dingen waar de *would be* straat-epistemoloog wel eens even over mag nadenken. Zelf geef ik er de voorkeur aan om het atheïsme te propageren via geschreven tekst

René van Elst (Amsterdam, 1950) is gepensioneerd Human Resources medewerker, opgeleid als socioloog en (deels) jurist, hoofdredacteur en opmaker van De Vrijdenker en donateur van Skepsis.

of misschien via een lezing, en alleen in discussie te gaan met mensen die daar zelf min of meer om vragen, of met mensen die zelf aan geloofsverkondiging doen en tegenspraak maar als een soort beroepsrisico moeten accepteren.

Een ander punt waar ik een vraagteken bij zet, is van praktische aard. Het lijkt mij dat Boghossian de zaak teveel vanuit zijn eigen persoon en wereldje bekijkt. Iemand die als docent pleegt te verkeren op een grote min of meer vrijzinnige universiteitscampus (**foto: Portland State University Campus**) temidden van vele studenten, docenten en ander personeel, kan natuurlijk heel wat makkelijker gesprekken aanknopen over onderwerpen als dit, dan iemand die in een gewoon bedrijf werkt of door de stad loopt of café's bezoekt of in de trein zit. Boghossian noemt trouwens een vliegreis een goede gelegenheid om met gelovigen aan de praat te komen, vooral als je vrije-stoel-keuze hebt en op de middelste van drie stoelen gaat zitten. Iemand aanspreken in de rij bij de supermarkt is voor hem ook geen probleem...

Wat is *faith*?

Laten we ook aan deze punten maar even voorbijzien en ons concentreren op inhoudelijke zaken. Boghossian begint met enkele begrippen uitvoerig te verduidelijken: *faith*, agnosticisme en atheïsme. Het standpunt van de atheïst houdt strikt genomen alleen maar in dat er bij gebrek aan bewijs geen reden is om het verhaal van de gelovige als waar te beschouwen. De agnost gaat er aan voorbij dat er nooit enig bewijs is geleverd en houdt daarom ten onrechte de mogelijkheid open dat het verhaal klopt. *Faith* (geloofsovertuiging) wordt door Boghossian omschreven als geloven (*believe*) zonder bewijs en als *pretending to know things you don't know*. Ik denk dat je dat zó kunt vertalen: jezelf en anderen wijsmaken dat je dingen weet, die je in feite niet weet/kunt weten. *Faith* is een epistemologie, een kennisleer, een methode om de werkelijkheid te begrijpen. Wie een uitspraak doet op grond van *faith*, beweert iets te weten over de wereld van de feiten. Het is al heel lang duidelijk dat bewijs voor zulke uitspraken ontbreekt. Alleen rede en bewijs kunnen de waarheid aan het licht brengen; met *faith* kun je niet onderscheiden tussen waarheid en onwaarheid.

Het aangrijpingspunt in de door Boghossian gepropageerde gesprekken is het genoemde *pretending to know things you don't know*. Het is de bedoeling dat de aangesproken gelovige speciaal op dat punt in de tang wordt genomen. Die moet, als alles verloopt zoals bedoeld, in de loop van het gesprek van steeds meer geloofspunten toegeven dat hij (m/v) eigenlijk niet weet en kan weten wat hij meende te weten. Zo wordt zijn *faith* ondermijnd en het zaad van de twijfel gezaaid... Nu denkt u misschien dat u deze methode zelf ook wel had kunnen verzinnen of misschien past u hem zelfs al toe; de methode ligt ook erg voor de hand. Het is niet veel anders dan de socratische methode. Het boek ontleent zijn waarde natuurlijk vooral aan de praktische aanwijzingen en inspirerende voorbeelden van gesprekken. Boghossian heeft namelijk, zo wordt duidelijk, al heel wat twijfelzaad gezaaid. Hoe

hij het heeft klaargespeeld om al die gevoerde gesprekken woordelijk weer te geven, is mij een raadsel. Misschien heeft hij ze stiekem opgenomen.

De praktijk

Wat moeten wij ons nu voorstellen bij de praktische aanwijzingen, ik bedoel de dialectische en klinische instrumenten, die hij de straat-epistemologen mee wil geven? De leerling (m/v) moet weten hoe irrationeel geloof met de rede kan worden bestreden, welke krachten leiden tot gesloten geloofssystemen, welke factoren mensen ertoe brengen om onzinnige dingen te geloven en hoe mensen kunnen

reageren op 'behandeling'. Ook moet hij een spoedcursus epistemologie volgen. U begrijpt dat dat lesmateriaal zich allemaal hier niet even laat samenvatten. Boghossian schrijft dat de benadering van de gelovige zich laat vergelijken met het behandelen van een drugs-verslaafde: het is geen zaak van confrontatie of discussie, maar van interventie, van deprogrammeren. Je intervenieert in iemands denkproces om hem te helpen helderder te denken en te redeneren. Het gaat er niet om zijn gelóóf te veranderen, maar de manier waarop hij tot zijn geloof komt. Je vraagt hem niet waaróm hij iets gelooft, maar wat voor bewijs voldoende zou zijn om hem ervan te overtuigen dat zijn geloof onjuist is. Confronteren met feiten is weinig productief, want zoals mensen niet door feiten tot hun geloof zijn gekomen, komen ze er meestal ook niet door feiten af. Proberen iemand van het geloof in God af te brengen, hoe aantrekkelijk ook, is ook zelden productief; het probleem is niet wát precies wordt geloofd, maar geloven zonder bewijs.

Wat men onder meer moet proberen is om iemand van het idee af te brengen dat geloven een deugd, iets verdienstelijks, is. Zelfs mensen die niet geloven, denken vaak dat geloven iets deugdzaams is, merkt Boghossian terecht op.

Uiteraard kan ik hier niet alle aspecten van deze gesprekstraining – want dat is het voor een groot deel – de revue laten passeren. Maar ik kan u op de volgende twee pagina's van enkele gesprekken uit het boek laten proeven. Soms lijken mij het verloop van zo'n gesprek en de spitsheid van de interventie wat te mooi om waar te zijn en bekruipt mij het gevoel dat er op zijn minst in geknipt en geplakt is. Maar ik vind veel goeds in dit boek. Ik doe er wel hier en daar een beetje badinerend over, maar het geeft uitdrukking aan een belangrijk streven, namelijk om na de waardevolle analyses van de *'four horsemen'* met concrete actie te komen. De auteur geeft blijk van veel kennis van zaken. Het boek is rijkelijk voorzien van literatuurverwijzingen en heel uitvoerige, zeer informatieve, noten (zo loopt het hoofdstuk FAITH van pag. 21 t/m 33 en de bijbehorende noten lopen – kleiner gedrukt – van pag. 34 t/m 41). Al met al heeft het méér waardevolle inhoud dan je bij vluchtig doorkijken zou denken. Misschien moeten we Shermer's commentaar toch serieus nemen... Ook zijn er verwijzingen naar YouTube-videos van Boghossian. Bovendien is achterin een verklarende woordenlijst opgenomen.

Voorbeelden van socratische gesprekken uit *A Manual For Creating Atheists*.

Opmerkingen vooraf:

- *Faith* betekent geloof, maar ook wel vertrouwen; daarom wordt het hier onvertaald gelaten.
- PB is Peter Boghossian; zijn vrouw is arts.
- De gesprekken zijn hier ingekort voorzover de sprekers in herhaling vervielen.
- Hoofdletters zijn gebruikt als in het origineel.

pag. 168/169

[KP is een vriend van een vriend, ontmoet bij een feestje.]

KP: Vertrouw je op (*do you trust*) je vrouw?

PB: Om wat te doen? Niet als het gaat om het besturen van een vliegtuig. Wel als het gaat om het stellen van een medische diagnose.

KP: Nou, ik bedoel dat je *faith* hebt in je vrouw.

PB: Tsja, dat is niet hetzelfde als op mijn vrouw vertrouwen. *Trust* en *faith* zijn niet hetzelfde. Eigenlijk vertrouw ik niet op mijn vrouw; ik vertrouw erop dat zij bepaalde dingen wel of niet doet. Ik vertrouw erop dat zij onze kinderen niet mishandelt. Ik vertrouw erop dat zij niet op de Lorena Bobbitt-toer gaat (LB sneed haar mans penis af – RvE). Maar dat heeft niets met *faith* te maken. Waarom vraag je het?

KP: Ik vraag het omdat je zei dat *faith* altijd slecht is, weet je wel. En ik denk dat jij *faith* hebt.

PB: Waar heb ik dan *faith* in?

KP: Nou, van alles. In je vrouw. Dat het licht aangaat als je het knopje omzet.

PB: Ik heb geen *faith*. Ik leid een genoeglijk *faith*-loos leven. (Beiden lachen.)

PB: Ik heb geen *faith* dat het licht aangaat als ik het knopje omzet. Ik weet dat het zal gebeuren op basis van ervaring en vanwege het wetenschappelijke proces dat het in eerste instantie mogelijk heeft gemaakt. Waarom denk je dat het iets te maken heeft met *faith*, of met ongefundeerd geloof (*unwarranted belief*)?

KP: Omdat je niet wéét dat het licht aan zal gaan.

PB: Dat is waar. De lamp kan doorgebrand zijn...

KP: Dus je hebt *faith* dat de lamp niet doorgebrand is.

PB: Nee. Ik hóóp dat de lamp niet doorgebrand is, maar het is altijd mogelijk dat dat wel gebeurd is. Het is hoop, geen *faith*. Ik geloof niet dat de lamp is doorgebrand tenzij ik zie dat dat gebeurd is. En als hij doorgebrand is, dan vervang ik hem gewoon. En ik weet dat de nieuwe lamp waarschijnlijk zal werken op grond van mijn ervaring met het vervangen van lampen. Dus ik heb geen *faith* nodig. *Faith* is helemaal overbodig. Of zie ik iets over het hoofd? Redeneer ik verkeerd?

KP: (na pauze) Nee, ik denk het niet.

PB: Dus we kunnen het erover eens zijn dat we geen *faith* nodig hebben als het gaat om mijn vrouw of het aandoen van het licht?

KP: (na lange pauze) Ja, ik denk het wel.

PB: Mooi! Dan moeten we nu een stap verder zetten en erover praten waarom we helemaal geen *faith* nodig hebben – zouden moeten hebben. *Faith*, zeg er gewoon nee tegen. (Gelach.) [Het laatste zinnetje is afgeleid van een leus uit de anti-drugs-campagne in de V.S.: *Just say no!* – RvE]

pag. 199 t/m 201

[DC is een vrouwelijke collega, begin 50, psycholoog, devoot christen. Zij hoorde PB zeggen dat hij atheïst was.]

DC: Ik vind het ongelooflijk dat je Christus' liefde afwijst. Waarom?

PB: Omdat het iets belachelijks is. Waarom geloof jij dat jouw bijgeloof (*superstition*) waar is?

DC: De dwaas zegt in zijn hart dat er geen God is.

PB: Dat is geen antwoord op mijn vraag. Het is zoiets als zeggen dat het cijfer 9 mijn magische geluksgetal is in de numerologie.

DC: Het spijt me heel erg voor je. Werkelijk. Ik...

PB: Dat is nog steeds geen antwoord op mijn vraag. Waarom is jouw bijgeloof waar?

DC: Nou, er zijn zó veel redenen.

PB: Geef me de beste drie. Of, nog beter, maar één.

DC: God houdt van je. Zonder de liefde van Christus ben je voor eeuwig verdoemd.

PB: OK, geef je ook les aan Joodse studenten?

DC: Daar zou ik een student nooit naar vragen, maar dat moet ik wel gedaan hebben, ik zit uiteindelijk al veel langer in het onderwijs dan jij.

PB: Hoe voelt het om les te geven aan een student, die jouw geloof niet deelt, in de wetenschap dat zo iemand voor eeuwig verdoemd is? Het Christendom is uiteindelijk geen religie die mensen van andere geloofsovertuigingen het eeuwig heil gunt.

DC: Wat bedoel je?

PB: Nou, als je een Hindoe bent, dan geloof je dat geen enkele geloofstraditie exclusief is, maar dat ieder gelovig mens recht heeft op verdraagzaamheid en het heil deelachtig kan worden.

DC: Ik ben meer dan verdraagzaam. Ik stimuleer de ontwikkeling van (*I nurture*) al mijn studenten. Ik zou niet eens met je praten als ik niet iets gaf om jou – jouw heil (*salvation*).

PB: Is het belangrijker om de ontwikkeling van je studenten te stimuleren of om hen meer betrouwbare manieren van denken bij te brengen?

DC: Dat doe ik allebei.

PB: Maar als je er één moest kiezen.

DC: Maar dat doe ik niet.

PB: OK, is het belangrijker om een betrouwbare manier van waarheidsvinding te hebben of om dingen te geloven waarvan je zeker weet dat ze waar zijn?

DC: Wat ik geloof is waar.

PB: Hoe weet je dat?

DC: Dat zie ik in mijn leven elke dag.

PB: Kun je me een voorbeeld geven?

DC: Alles om ons heen, elke dag, de hele tijd.

PB: Wat om ons heen? Bedoel je bomen en zo?

DC: Ja, bomen, maar alles is Gods schepping. Ik zie hem elke dag in mijn leven.

PB: Maar wat bedoel je daarmee?

DC: Jouw probleem is dat je je hart niet openstelt en Gods liefde geen kans geeft om je hart te doordringen.

PB: Als iemand bereid zou zijn om zijn hart voor Jezus open te stellen, zou jij dan bereid zijn om Hindoe te worden? Je zou dan evengoed in de hemel komen.

DC: Nee, ik zou me niet op mijn gemak voelen met een andere religie.

PB: Wat heeft 'op je gemak voelen' ermee te maken?

DC: Ik heb mijn leven aan Christus gegeven. Ik ken Zijn liefde en weet wat ik voel.

PB: Om het beter te begrijpen, je beschouwt de dingen die je gelooft als waar om het gevoel dat ze geven? Klopt dat?

DC: Ja, ik voel Zijn liefde dagelijks en dat heeft een beter mens van mij gemaakt.

PB: OK, maar we hadden het over waarheid en het gesprek ging daarna in de richting van de gevolgen van het hebben van geloof, zoals dat het je een bepaald gevoel geeft. Je zei dat er zó veel redenen zijn waarom je weet dat het waar is, en ik heb er nog niet één gehoord.

DC: Ik weet gewoon dat het waar is.

PB: Is het niet eerlijker om te zeggen: Ik weet echt niet of het waar is of niet, maar ik weet dat het me een goed gevoel geeft? Zou dat niet een oprechtere manier zijn om je leven te leiden?

DC: Mogelijk, maar alleen als ik niet zou denken dat het waar was.

PB: Maar je kunt geen redenen aangeven waarom wat je gelooft waar zou zijn. Sprekend over feiten, jouw gevoelstoestanden maken niet dat je geloof waar is. Als psycholoog zou je dat toch op zijn minst op basis van jarenlange beroepservaring moeten kunnen bevestigen, nietwaar? (Stilte.)

pag. 194 t/m 198, laatste deel

[UP is een verontruste man van in de vijftig, die erover geklaagd had dat zijn zoon van Boghossian vragen over zijn geloof had gekregen tijdens de cursus 'kritisch denken'.]

PB: Moet ik praten over hoe mensen aan kennis komen?

UP: Ja, ja, zolang u niet over geloof praat.

PB: Dus voor de duidelijkheid: ik zou moeten praten over hoe mensen kennis verwerven, zolang het maar niet met geloof te maken heeft? Is dat uw standpunt? Ik wil u geen woorden in de mond leggen.

UP: Ja, dat klopt.

PB: En hoe zit het met de ark van Noach? Kan ik daarover praten?

UP: Wat? Wat is daarmee?

PB: Mag ik praten over hoe de mensen weten van het grote schip en alle soorten en zo?

UP: Nee, nee.

PB: Mag ik spreken over hoe de koala van de ark in Australië is gekomen?

UP: Die is gemigreerd. Gemigreerd. U weet wel.

PB: Maar hij eet alleen Eucalyptusbladen, en er zijn geen Eucalyptusbomen waar de ark terechtgekomen zou zijn.

Dus hoe kwam de **koala** in Australië?

UP: Die at vroeger andere dingen.

PB: Dus hij is geëvolueerd?

(lange stilte)

PB: Dus zou ik wel of niet moeten praten over de koala?

UP: U zou er niet over moeten praten want u spreekt dan in feite over geloof en dat ligt niet op uw terrein...

PB: Ik stel alleen de vraag hoe de koala in Australië kwam zonder dat er Eucalyptus groeit waar de ark belandde.

UP pakt hierop zijn telefoon en laat een voicemail achter voor zijn geestelijk leidsman met de vraag over de koala.

PB: OK, dus als u iets niet weet, dan belt u iemand om ernaar te vragen, nietwaar?

UP: Ja...

PB: Dus als zulke vragen in de klas van uw zoon ter sprake komen, dan kunt u die misschien met hem bespreken. Denkt u niet dat dat zou helpen?

UP: Nee.

PB: Nee?

UP: Nou, ja, maar hij zou geen vragen moeten hebben.

PB: Iedereen heeft vragen. U heeft vragen, u heeft zojuist uw pastor gebeld met een vraag.

UP: Dat is wat anders.

PB: Hoe komt het dat u vragen mag hebben maar dat hij geen vragen zou mogen hebben?

(lange stilte)

UP: Hij mag vragen hebben.

PB: Denk alstublieft hierover na voor u antwoordt. Wij zijn twee vaders in een kamer – ik heb twee kinderen, en net als u van de uwe houd ik heel veel van de mijne en wil ik oprecht het beste voor hen. Denkt u echt, heel echt, dat uw zoon beter af is als hij geen vragen heeft? Is dat werkelijk het soort leven dat u voor uw zoon wilt?

(lange stilte)

UP: Nee.

PB: Daar stem ik mee in. Voor mijn kinderen wil ik dat ook niet.

Dat is wat wij doen in de kritisch denken-cursus die uw zoon volgt. Ik vraag studenten om overal vragen bij te stellen.

Bij alles. Ik stel vragen. Net zoals ik vandaag aan u heb gedaan. Ik vertel u niet wat u moet denken.

Jaap Hamburger

Ken Livingstone

Naz Shah

Het rassisme van het zionisme

Anton van Hooff

Nee, in de titel staat geen spellingfout: 'rassisme' is goed Nederlands voor het barbarisme racisme (het Duits heeft gewoon 'Rassismus'). In mijn ogen is een racist 'onvrijdenkbaar'. Niettemin zijn er enkele mensen die zich voor vrijdenker uitgeven en toch hartstochtelijk het zionisme steunen. In hun ogen zijn mensen die niet onvoorwaardelijk achter Israël staan antisemitisch, dus racistisch! Welke pot verdient het predicaat zwart?

Verschoven sympathie

Het zal menig leeftijdgenoot vergaan zijn zoals mij. Wat had ik in mijn jonge jaren bewondering voor die kleine Joodse staat die keer op keer in de oorlogen van 1948, 1956, 1976 en 1973 de Arabische burens een lesje leerde. En was het niet een prachtig socialisme dat in de kibboets in praktijk werd gebracht? Het is kenmerkend dat de panelen radicaal verschoven zijn: nu wordt Israël alleen nog gesteund door socialistenvreters.

Na 1973 begonnen mijn opvattingen te kantelen. Heeft Israël zich in 1948 niet gewoon aan etnische zuivering schuldig gemaakt? Is de wraak die Israël op zijn vijanden neemt, niet van oudtestamentische disproportionaliteit? Voor iedere dode Israëli 100 Palestijnse lijken. Is Israël met zijn stiekeme kernwapens geen grotere schurkenstaat dan Iran? De manier waarop op de Westoever Palestijnen in thuislanden zijn opgesloten en ook anderszins geknecht worden, heeft van diverse VN-rapporteurs de bestempeling apartheidspolitiek gekregen. Zoals we indertijd Zuid-Afrika boycotten – eet geen Outspan-sinaasappels! – vermijd ik alle producten van Israëlische herkomst. Ze zijn direct te herkennen aan de eerste drie cijfers van de streepjescode: 729.

Het is mij ook niet meer mogelijk een herdenking van de Shoah bij te wonen als daar de Israëlische vlag wappert. De les die de staat Israël uit de volksmoord trekt, is namelijk niet die van Jaap Hamburger. Deze vertegenwoordiger van 'Een Ander Joods Geluid' betoogt dat juist Joden, die van lijden alles weten, het anderen, in casu de Palestijnen, niet mogen aandoen.

De wetten van Israël die alleen Joden het recht geven staatsburger te worden en alleen het religieuze huwelijk erkennen, zijn theocratisch en racistisch.

Al in 1933

Dit rassisme vindt zijn wortels in het zionisme. Een document uit 1933 bevestigt op frappante en gênante wijze de overeenkomst van het nazistische en zionistische denken op dit terrein. Het gaat om de verklaring 'zur Stellung der deutschen Juden im neuen deutschen Staat' die de *Zionistische Vereinigung für Deutschland* op 21 juni 1933, dus vijf maanden na de machtsovername door de NSDAP, uitgaf. Zij kwam met een oplossing voor het Jodenvraagstuk die in overeenstemming was 'met de beginselen van de nieuwe Duitse staat der nationale wederopstanding'. In een historisch overzicht wordt de emancipatie van de Duitse Joden sinds het einde van de achttiende eeuw ontmaskerd als product van de Franse

Revolutie die geen rekening hield met de 'Bindungen von Blut und Geschichte und die seelische Sonderart'. Assimilatie had tot verval geleid. Erkend werd dat Joden in bepaalde beroepen over-

vertegenwoordigd waren. De wedergeboorte van het 'Volksleben' zoals die in Duitsland op grond van nationale en christelijke waarden aan de gang was, moest ook bij Joden plaatsvinden. 'Ook voor de Jood moeten afstamming, religie, lotsverbondenheid en 'soortbewustzijn' (Artbewusstsein) van doorslaggevende betekenis voor de levensstijl zijn.' Even verderop wordt onverbloemd van 'Rassenprinzip' gesproken. Omdat zij als zionisten de 'blutmässigen Gegebenheiten' recht wilden doen waren ook zij tegen 'Mischehen' (gemengde huwelijken) en voor 'Reinerhaltung der jüdischen Art'.

Deze en andere bedenkelijke uitingen kunnen misschien nog net worden verontschuldigd als opportunisme of besmetting door de tijdgeest, maar in elk geval wordt de machtsovername door de nazi's gezien als een nieuwe kans: 'Het zionisme wil de emigratie van de Joden naar Palestina zo organiseren dat daardoor een ontlasting van de Joodse positie in Duitsland plaatsvindt.'

De mantra van antisemitisme

Ken Livingstone, oud-burgemeester van Londen en tegenstander van Labour, zei begin mei van Hitler: 'Hij ondersteunde het zionisme voordat hij gek werd en ten slotte zes miljoen Joden doodde.' Hij deed deze uitspraak om begrip te vragen voor partijgenote Naz Shah die een kaart van de VS had gepubliceerd waarop Israël was ingetekend, met de boodschap 'Verplaats Israël naar de VS: probleem opgelost.' Livingstone vond haar optreden 'over the top', maar stak zijn afwijzing voor het Israëlische beleid niet onder stoelen of banken. En hij verwees ernaar dat Hitler aanvankelijk in emigratie van Joden de oplossing zag. Zoals de zionistische verklaring van 1933 laat zien, was er ook aan de andere kant begrip voor het rassendenken.

Zowel Ken Livingstone als Naz Shah is als partijlid geschorst. Met dit soort maatregelen probeert men steeds critici van Israël de mond te snoeren. In de Zembla-uitzending 'Zwijgen over Israël' (19 augustus 2003) liet ik de fax zien die leden van een Joodse lobbygroep hadden gekregen. Ze moesten protesteren tegen een van mijn wekelijkse columns in *De Gelderlander* en in hun reacties de volgende argumenten gebruiken, maar niet letterlijk hoor, want dan zou de krantenredactie de opzet doorhebben! Ik ben ook zeer verguld dat Leon de Winter zich ooit verwaardigde mij een antisemit te noemen. En in 2013 werd mij vanwege de werkgroep *Israël en Media* de 'Vuile-Pen-Award' toegekend. Ik wacht overigens nog steeds op het certificaat, prijsbeker of de pen in Palestijns bloed gedoopt...

Anton van Hooff (1943) is klassiek historicus te Nijmegen, redactielid van *De Vrijdenker* en oud-voorzitter van *De Vrije Gedachte*.

Politieke vrijdenkerij?

Louis van Koert

De voordracht van Rik Min tijdens de Utrechtse Vrijdenkersborrel van 2 mei j.l. (zie De Vrijdenker 2016-05, pag. 10) brengt, behalve de pen van Anton van Hooff, ook de mijne in beweging. Min begint met de Spaanse Burgeroorlog, die bij velen van de in Nederland teruggekeerde medestrijders aan Republikeinse zijde na 1945 de frustratie opleverde dat landgenoten die aan Duitse zijde in de Germaanse SS vochten hun Nederlanderschap meermaals eerder terugkregen dan zij.

Na 1936 nemen Duitsland en Italië aan Franco's zijde aan de oorlog in Spanje deel, en Rusland aan de kant van de Republikeinen. Engeland en Frankrijk besluiten tot non-interventie en in 1937 treedt de Franse President Leon Blum af. Maar in 1938 bepleit hij een pact met Rusland om te voorkomen dat Duitsland dit doet. Engeland wijst dit af met als gevolg dat Duitsland op 23 augustus 1939 met Rusland een niet-aanvalsverdrag sluit. Een week later vallen de Nazis onder valse voorwendselen Polen binnen, op 17 september gevolgd door Rusland, dat en passant ook de Baltische Staten inlijft en met Finland een strijd om Karelië begint die de Finse Generaal Mannerheim onbeslist weet te beëindigen. Stalin zet zijn al eerder begonnen zuivering van het Rode Leger door en berooft dit daarmee van zijn beste Generaals. Op 21 juni 1941 valt Duits-

land dan toch Rusland aan dat daarmee alsnog een bondgenoot van de Geallieerden wordt. Hogere staatskunde die voortvloeide uit angst voor het atheïstische communisme, waaraan Stalin zelf ging bijdragen met grootschalige vervolgingen van de nomenclatura.

Rik Min heeft geen ongelijk als hij de politiek verwijten maakt over haar handelen in onze dagen maar de verwijten uit het verleden mogen evenzeer benoemd. Wat het heden aangaat, zou hij als lid van de Nieuwe Communistische Partij een recent voorval kunnen memoreren. Deze nieuwe Communisten, die zich in 1989 niet bij Groen Links wilden aansluiten, waren in de Friese Gemeente Lemsterland met drie zetels in de Raad in 2006 even groot als het CDA, Gemeentebevelangen en de PvdA. De Raadsleden van de NCPN schroomden niet burgers die zich terecht door de Gemeente benadeeld achtten advies en bijstand te verlenen. Kritiek hierop leverde meerdere onderzoeken op die steeds tot de slotsom kwamen dat hiermede een raadslid in de functie van volksvertegenwoordiger de wet niet overtreedt. Na de Gemeentelijke Herindeling van 2014 maakt Lemsterland deel uit van gemeente "De Fryske Marren" en bezet de NCPN nog maar één Raadszetel. Op 7 april j.l. brengt het College van deze (nieuwe) Gemeente een

Gedragscode in stemming waarin o.m. bepaald wordt dat Raadsleden inwoners

niet mogen bijstaan als zij bezwaar inbrengen tegen een gemeentelijke beslissing. Deze Code zou er toe dienen het Raadslid bescherming te bieden. De NCPN bracht hier tegen in dat de burger meer behoefte heeft aan bescherming dan mondige politici en verwees naar de langjarige traditie in Lemsterland.

Het zal de vrijdenkende Rik Min niet verwonderd hebben dat deze Gedragscode desondanks werd aangenomen. Wij moeten zijn betoog denkbeeldig lezen als een hartekeer over te veel dat er mis gaat in onze huidige samenleving en de afstandelijkheid van "De Vrije Gedachte" daaromtrent. Het Reveil dat de filosofie van Karl Marx de laatste jaren ten deel valt als reactie op 2008 toont meer betrokkenheid. Maar met het Leninisme / Bolshevisme of het daaruit ontstane Stalinisme heeft dit Marxisme niets van doen, behalve misschien zijn atheïsme. Als Vrijdenkers een politieke opgave zoeken, lijkt mij de wankelscheiding van Kerk en Staat nog altijd een mooie.

Louis van Koert ging in 1948 voor langere tijd als Scheepswerktuigkundige naar zee; later had hij de leiding van een technische handelsonderneming met vestigingen in vijf Europese landen.

Memoblaadjes (5)

René van Elst (foto pag. 9)

Trivia: Israël in Amerika

Dit kopje bevat natuurlijk een variatie op Handels oratoriumtitel *Israel in Egypt*, maar dat terzijde. In zijn stukje over zionisme en racisme*) op pag. 13 vermeldt Anton van Hooff dat het Engelse parlamentslid Naz Shah, lid van de Labour Party, geschorst is als partijlid. Dat was omdat zij het voorstel had gedaan om alle problemen in het Midden-Oosten in één klap op te lossen door Israël in zijn geheel te verhuizen naar de Verenigde Staten. In mijn ogen was dat niet meer dan een geinig idee, waarmee ook iemand zou kunnen komen die niet kritisch staat ten opzichte van Israël. In feite was dat ook al gebeurd: in de komische tv-serie "The Big Bang Theory" hoopte hoofd-

persoon Dr. Sheldon Cooper op de Nobelprijs voor de Vrede voor zijn idee om Israël naar een passend woestijnachtig deel van Mexico te verplaatsen. Dat moet in 2009 zijn geweest.

Zie <https://www.youtube.com/watch?v=FJgi-LoulNA>

*) een oorspronkelijk Frans woord waarvan ik de barbaarsheid niet inzie.

Onraad in de gemeenteraad

In zijn stuk over Politieke vrijdenkerij (hierboven) vermeldt Louis van Koert o.m. het volgende: de raad van de gemeente "De Fryske Marren" nam in april jl. een

Gedragscode aan, waarin bepaald wordt, dat Raadsleden inwoners niet mogen bijstaan als zij bezwaar inbrengen tegen een gemeentelijke beslissing. Deze Code zou er toe dienen het Raadslid bescherming te bieden. De met één persoon in de raad vertegenwoordigde NCPN bracht hier tegenin dat de burger meer behoefte heeft aan bescherming dan mondige politici.

Uit hoe Van Koert hierover schrijft, begrijp ik dat hij die Gedragscodebepaling afkeurt. Natuurlijk voelen wij allemaal in eerste instantie wel sympathie voor een raadslid dat een hulpeloze, onmondige burger pro deo bijstaat in een probleemsituatie. En ik heb de Gemeentewet er niet op nagelezen, maar ik denk niet dat er iets in staat over wat een raadslid in zijn eigen tijd wel of niet mag doen. Toch meen ik dat de bedoelde Gedragscode correct is. De gemeenteraad staat aan het hoofd van de gemeente en beslist bij meerderheid van stemmen. De raadsleden die tegen een bepaald besluit, bijv. een bestemmingsplan,

hebben gestemd, moeten zich bij dat gezamenlijk besluit neerleggen en de ambtenaren moeten het uitvoeren, ook degenen die het er persoonlijk niet mee eens zijn. De logica hiervan wordt vanzelf zichtbaar bij een contrastrend voorbeeld: stel dat zo'n gemeenteraad in meerderheid bestaat uit nieuwe communisten en voorts uit twee VVD'ers. Deze raad neemt een besluit dat in het nadeel is van bepaalde bedrijven. Nu gaan de VVD-raadsleden die bedrijven bijstaan in bezwaren tegen de beslissing. Het ligt voor de hand dat de NCPN'ers dan protesteren, en terecht. Raadsleden mogen de besluiten van hun eigen raad niet aan hun laars lappen of tegenwerken. Dat de genoemde gedragscode de raadsleden bescherming zou bieden, doelt er waarschijnlijk op, dat zij daarnaar kunnen verwijzen als burgers komen vragen om hulp, die zij, als zij het democratisch proces respecteren, niet mogen geven.

Vrijdenkersdag 4 juni in Oudaen

Dik Kruithof, secretaris DVG

Wij hadden ons verheugd op een discussie over de vraag of een liberale islam bestaat. Dan gaat het er dus om vast te leggen wat islam is, wat liberaal is en wat je zou moeten verstaan onder een liberale islam. Er was aan vijf inleiders gevraagd om hun visie hierop te geven.

Dennis Honing gaf vanuit zijn eigen ervaring als gedemocratiseerde moslim aan dat volgens hem een liberale islam niet bestaat en niet kan bestaan (op basis van de islamteksten) maar dat er wel liberale moslims zijn. Toen kwamen twee bijdragen uit Tilburg. De arabist **Jan Jaap de Ruiter** gaf op basis van de geschiedenis aan dat er binnen de islam een goede islam bestaat en een kwade. **Tineke Bennema**, journaliste, en moslima geworden in connectie met haar huwelijk met een Palestijn, ondersteunde het geschiedenisverhaal van haar voorganger en liet met foto's en kaarten de verdiensten van islamitische rijken in een langvervlogen periode zien. Geen van beiden ging in op de actuele problemen rond de islam. **Gert Jan Geling**, historicus en bezig met een proefschrift over ex-moslims, beperkte zich tot een lofzang op het liberalisme. **Maja Mischke**, docente op een middelbare school in Amsterdam gaf als eerste vanuit haar eigen ervaringen een kritische kijk op de hedendaagse geloofsbeleving van haar vooral islamitische leerlingen (zie haar tekst elders in deze Vrijdenker) en kreeg daar een lang applaus voor.

Na de pauze werd de discussie door dagleider **Joep Schrijvers** gestart met drie prangende vragen op het scherm: Bestaat een liberale islam? Moet de islam liberaliseren? Wat te doen, door wie? met daaraan de mondelinge vraag toegevoegd: Wat betekent dit voor ons als DVG, als vrijdenkers? De discussie vooral tussen de panelleden ging over de Arabische lente en de vluchtelingen en dat liep uit op een vrij scherpe tegenstelling tussen de Tilburgers die het nog wel zagen zitten en Maja die haar leerlingen niet ziet integreren in onze maatschappij. Toen stelde Anton van Hooff de vraag aan de orde of de koran wel goed gelezen wordt en hij riep de moslims op om dat te doen en toen liep de discussie een beetje anders dan verwacht was. Vooral Tineke Bennema voelde zich erg beledigd door deze oproep en vond dat wij niet het recht hadden om neer te kijken op haar moslim-schoonfamilie. Er bleek een verschil in beleving tussen mensen die bijvoorbeeld de islam zien als een middel om door je schoonfamilie geaccepteerd te worden of als een beweging die in de huidige wereld ook veel mensen angst aanjaagt. Op het scherm kwamen nog stellingen voorbij als "Niet moslims moeten zich stil houden, moslims moeten zelf liberaliseren" en "Van islamitische vrouwen moeten de impulsen tot liberaliseren komen". Uit de zaal kwamen kritische opmerkingen over de vrouwenrechten in de islam en daar raakten de inleiders zo door van streek dat ze de zaal tot vijandig verklaarden en zichzelf *en bloc* als gelovigen presenteerden.

Toen kregen ze allemaal bloemen en was de nazit toch nog voor de meesten gezellig.

Dik Kruithof (Markelo 1947) is secretaris van De Vrije Gedachte.

Joep Schrijvers (links) en de inleiders in de hierboven vermelde volgorde

Méér over onze Vrijdenkersdag

Op pag. 15 heeft u het verslag van DVG-secretaris Dik Kruithof kunnen lezen van de Vrijdenkersdag op 4 juni. Als redactie voegen wij daaraan graag onze lof toe voor de bestuursleden, die de middag hebben georganiseerd.

Bij het ter perse gaan van deze Vrijdenker beschikken wij alleen over de tekst van het betoog van Maja Mischke. Die tekst vindt u verderop in dit nummer. U kunt echter ook van de andere betogen kennismaken en wel op ons Youtube-kanaal:

<https://www.youtube.com/watch?v=CvSPW1DJoHI>

Naast het verslag van Dik Kruithof beschikken wij over verslagen, geschreven door Jaap van der Veen en Joseph Koenraadt - beiden dank daarvoor! Wij hebben besloten ook die teksten te plaatsen, zodat u het evenement vanuit drie standpunten belicht ziet.

De foto's zijn van René van Elst.

Redactie

Oxymoron? De liberale Islam

Joseph F.M. Koenraadt

Zaterdag, 4 juni 2016. Eindelijk een dag met volop zon. Plaats van handeling is de Oudegracht 99, 'Oudaen', in Utrecht. Hieronder wat persoonlijke krabbels van de bijeenkomst die inzoomt op de stelling of 'De liberale Islam bestaat.' De organisatie van De Vrije Gedachte heeft een vijftal prominenten (Jan Jaap de Ruiter, Tineke Bennema, Gert Jan Geling, **Dennis Honing** ▼ en Maja Mischke) uitgenodigd dit ontwerp, vanuit hun eigen perspectief, in te leiden.

De voorbereiding op zo'n bijeenkomst zal wel universeel zijn. Je denkt na over het onderwerp. De liberale Islam is toch ook en vooral een pedagogisch ding in eerste instantie. Hoe wil je dat je kinderen en volwassenen deel gaan nemen aan de samenleving waarvan je een onderdeel bent? Wil je een samenleving met sterke, zelfstandige en kritische burgers? Een samenleving die neutraal, transparant en confronterend op basis van feiten, cijfers en een relevante context en omstandigheden functioneert. Komt de liberale islam, zo die bestaat, aan deze eisen en vereisten tegemoet? De sprekers van vandaag tasten die grenzen af.

Jan Jaap de Ruiter geeft een historisch overzicht. De Ruiter geeft (vermeende) parallellen aan tussen de westerse democratieën en de Islam. Vrede, veiligheid, rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid, welvaart e.d. als begrip-

eenheden komen langs, waarbij duidelijk wordt dat de Islam er niet voldoende in geslaagd is om die bestendig te realiseren. De reden dat voornamelijk (islamitische) vluchtelingen naar de westerse democratieën uitwijken is juist dat, namelijk men heeft geen fiducia in de islamitische samenleving op de genoemde kernwaarden. Men kiest niet voor de in de regio liggende islamitische landen, waaronder Saoedi-Arabië. Dat impliceert, volgens De Ruiter,

dat in de stroom nieuwkomers naar het westen de wens tot liberalisering en aanvaarding of acceptatie van de westerse wijze van samenleven leeft.

Hier ziet men de voorboden van de "liberale islam".

Deze bewering van de Ruiter wordt fel bekritiseerd vanuit de zaal, toch vooral omdat de noodzakelijke onderbouwing ontbreekt. Het is vooral een gevoel en een mening. Meer voor de hand ligt de economische drijfveer voor de vluchtelingen.

Tineke Bennema introduceert zichzelf als volgt: ze is moslima uit liefde, want haar echtgenoot (een Palestijn) is moslim. Ze heeft 7 jaar in een kleine (Palestijnse) islamitische gemeenschap gewoond. Ze is eigenlijk een seculiere moslima.

Haar inleiding begint met de "roziyn van Allah". Op een foto van een oudere man (moslim) zien we een eeltknobbel op zijn voorhoofd. Deze eeltvorming ontstaat als je zeer veel bidt en bukt en daarbij de grond aantikt. Echte vrome moslims kun je onder andere herkennen aan het voorhoofdseelt. Bennema toont ons aan de hand van diverse foto's de verschillen tussen orthodoxe en gematigde moslims. De onderliggende vraag hierbij is hoe je de liberale moslim kunt herkennen? Volgens Bennema komen we dan in het politieke domein. Natuurlijk is het complex, maar de opkomst van het salafisme, de steun van het Westen aan de Saoedi's, de inmengings-/interventiepolitiek van het westen doet de roep naar puurheid, zuiverheid en vroomheid toenemen. Je ziet het terug in de (huidige) islamitische samenleving: het sterke gevoel van eenheid en saamhorigheid in alle uitingen van het leven. Bennema zoomt in op de vroege verspreiding van de islam in de regio. In dertig jaar wist de islam zich te vestigen in een enorm rijk. De 8ste en de 9e eeuw zijn vruchtbare wetenschappelijke perioden geweest die onmiskenbaar nu nog opgeld doen (Navigatie / geografie / wiskunde / architectuur / astronomie / filosofie /

Joseph F.M. Koenraadt (Rotterdam, 1951) is filosoof en ex-docent.

geneeskunde / mozaiek / glaswerk). Het Sykes-Picotverdrag bewerkstelligt een breuk in de islamitische wereld. Het Midden-Oosten wordt opgesplitst in (westerse) invloedssferen. IS ontleent o.a. haar bestaan daaraan. De vraag of de liberale islam bestaat is niet eenduidig te beantwoorden. Een aanwijzing zou kunnen zijn dat we zien dat moslims in het westen “niet bewegen” anders zouden vele moslims richting het kalifaat vertrekken en dat doen ze niet. Maar belangrijker voor dit moment is wellicht dat we onze steun aan dictaturen opzeggen en veel meer voorlichting op scholen geven over de islam.

Gert Jan Geling maakt direct duidelijk dat de islam (7^e eeuw) wortelt in een stammenmaatschappij. Het liberalisme is van de 18^e eeuw. De ontwikkeling van beide ‘ideologieën’ is anders. Geling neemt ons mee in het overzicht van de ontstaansgeschiedenis van het liberalisme in Europa. Kapitalisme, vrijheid en democratie zijn de basisbegrippen geschapen door het liberalisme en daarmee zijn communisme en socialisme naar de periferie gedrongen. Europa is gevormd en gemaakt door het liberalisme. Geling neemt ons nu mee naar een vergelijking tussen de westerse kernwaarden en die zoals die voorkomen in de islam. Vrijheid? Staat niet centraal bij de islam. De islam heeft strikte wetteksten, daar moet je je aan houden. Individualiteit? Niet aan de orde bij islam, het gaat om het collectief. Democratie? Botst met de met de islam. Kapitalisme? Past niet bij de islam. Secularisme? Strikte scheiding kerk en staat is niet aan de orde. Een verzoening tussen het liberalisme en de islam zal niet zonder meer gaan. Een ontwikkeling daarnaar toe? Wat je ziet is dat liberale islamitische stromingen het afleggen tegen de conservatieve stromingen van de islam. Bestaat de liberale islam in Nederlandja...maar... onzichtbaar.

Maja Mischke, docente, vertelt over haar ervaring. In een rustig en evenwichtig opgebouwd betoog spreekt zij haar verbazing uit over de omgekeerde processen die zij ziet bij jongelui ten opzichte van haar eigen ontwikkeling. De casus die Mischke aangrijpt is het gegeven dat drie vrouwen zijn afgewezen bij een sollicitatie vanwege het dragen van een hoofddoek. Dat beschouwden zij als discriminatie. Een geslaagde onderwijsroute van een allochtoon meisje (gymnasium / universiteit) met hoofddoek is het startpunt voor de duiding. Het geslaagde gehooftdoekte meisje meent dat kritiek op hoofddoekjes (wellicht is het beter te spreken van “verbergdoek”, immers ook nek en hals worden door de doek verborgen en bedekt en niet alleen het hoofd) een angst weerspiegelt voor de islam. Mischke verhaalt hier van haar eigen ontwikkelingsroute. In de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw lukte het je om als jong(e) meisje/vrouw je te ontworstelen aan de dwingende en knellende sociale structuur die kenmerkend is voor die periode. Geïstitutionaliseerde dwang; voor het eten bidden;

stukjes lezen uit de Bijbel. Een gruwel. Val mij daar niet mee lastig, doe die reli-dingen lekker achter je eigen voordeur. Eerst in Amsterdam ervoer ze de vrijheid in alle facetten. De universiteiten waren seculiere bolwerken en anti-religie. Men was tegen deze vormen van machtsmisbruik. Maar de vrienden waar ik mee toefde en de vrijheid dronk, die sloegen als een blad aan de boom om toen de importbruid streng aan de leer moest worden gehouden. De vooruitgang in het individuele domein die we allemaal hadden bevochten en bereikt, werd door hen teruggedraaid.

Mischke zegt dat ze niet bang is voor de islam, maar het dragen van een hoofddoek geeft geen pas. Het is alsof de draagster van de hoofddoek elke seconde uitschreeuwt “KIJK IK BEN MOSLIMA!” Maar dat interesseert Mischke helemaal niet. Ongevraagd wordt er iets opgedrongen. Mischke ijvert voor een seculiere samenleving.

Mischkes tweede voorbeeld is het verhaal van een Syrische (joodse) vluchteling in een AZC. De man is bang om zich uit te spreken als jood in het AZC. Dezelfde gekken van daar zitten nu hier. De liberale Islam bestaat desgevraagd niet voor hem. Een goed gesprek over waarden en normen in Nederland verandert de gedachten niet. Mischke denkt dat de man gelijk heeft. Bestaat de liberale islam...NEE. Die bestaat niet. Er bestaan wel liberale moslims...maar het zijn er zo ontzettend weinig ... en ook nog eens onzichtbaar en onhoorbaar.

Het is te wijten aan mijn gebrekkige navigatie vanuit Rotterdam naar Utrecht dat ik de inleiding van Dennis Honing gemist heb. Uit het vervolg van het programma, waaronder het vragenurtje, begrijp ik dat Honing welbespraakt is. Honing verluchtigt zijn betogen regelmatig met een grap en kwinkslag, wat wellicht de geloofwaardigheid van zo'n betoog enigszins onder druk zet.

Na de pauze is er gelegenheid vragen te stellen aan de inleiders. Daarnaast waren er vanuit de organisatie vragen voorbereid.

Het algemene sentiment van de zaal is dat de liberale islam niet bestaat. De kloof is te groot tussen het “fundamentum inconcussum” (onaantastbaar fundament - Red.) van het heilige boek de koran en de lerende en assimilerende samenleving.

Hoe gaat bijvoorbeeld de “liberale islam” om met vraagstukken als pedoseksuele handelingen (kindbruiden); besnijdenis (jongen tot 18 jaar, anders dan medische noodzaak); eerwraak; LGBT-rechten; etcetera. Welke oplossingen zijn mogelijk met in achtneming van de wet- en regelgeving van Nederland en de internationale verdragen?

De formele sessie wordt afgesloten met de vraag “hoe staan vrijdenkers tegenover de “liberale islam”?” Het antwoord van Anton van Hooft blijft mij bij: We moeten af van het respect voor religies. Religies wanen en illusies. Ook de islam op de zelfde hoop. Religies moeten bestreden worden met ...DENKEN...

De nazit van zo'n middag is altijd gezellig en leerzaam. Ik kijk uit naar de volgende bijeenkomst. Hopelijk eens, organisatie leest mee, in ... Rotterdam.

Tineke Bennema

Vrijdenkersdag op 4 juni 2016 in Utrecht

Ook vrijdenkers kennen hun niet-liberale fundamentalisten

Jaap van der Veen

[Jaap van der Veen (Winschoten, 1952), bedrijfseconoom, docent mbo: economische en maatschappelijke vakken.]

Eind vorig jaar heb ik mij aangemeld als lid, omdat religie helaas een steeds belangrijker – maar steeds storender – facet van onze maatschappij wordt. In het Noorden van het land worden door Vrijdenkers geen activiteiten georganiseerd. Ben Warner heeft het wel geprobeerd, maar kennelijk leven daar te weinig geïnteresseerden. Daarom op 4 juni naar Utrecht. Toen ik in de rij stond om mij aan te melden, werd ik hartelijk begroet door Leon Korteweg die zo te zien de hele rij afgang om goeiedag tegen bekenden te zeggen, en kennis te maken met nieuwe gezichten en die welkom te heten. Vandaag een interessant onderwerp: bestaat er (of kan er bestaan) een liberale islam? Letterlijk was de stelling van de dag: de liberale islam bestaat niet. Er waren vijf interessante inleiders uitgenodigd.

Dennis Honing, zelf 8 jaar geleden overgegaan naar de islam, vertelde onder andere dat sommige moslims in Nederland zich gediscrimineerd voelen. Maar de meeste islamieten discrimineren zelf net zo makkelijk: de meesten accepteren geen negroïde

schoonzoon. De soennitische islam kent vier scholen waarin pittige uitspraken zijn gedaan over allerlei aspecten van het leven. Velen in Nederland achten zichzelf soenniet en ruimdenkend, maar nemen toch geen afstand van de leerstellingen van die scholen. Dáár zou de discussie over moeten gaan! Volgens Dennis is er toch goede hoop op een liberalere islam. Er is bijvoorbeeld in Nederland al een moskee waar homo's samenkomen. Men heeft in die moskee wel enige angst voor afkeurende acties van andersdenkenden.

Als tweede inleider sprak Jan-Jaap de Ruiter►. Hij gaf een kort historisch overzicht: na het ontstaan van de islam was er een bloeiperiode. Na de val van Bagdad in 1258 was er een lange periode van lethargie. In 1798 valt Napoleon Egypte binnen, waarna het Westen honderdvijftig jaren lang de islamitische wereld overheerst. Na de dekolonisering wilden sommige leiders moderniseren, maar het volk wil vaak terug naar de oorsprong. Hij ziet ook reden voor optimisme. De Syrische vluchtelingen vluchten bewust naar Europa, omdat ze beseffen dat democratie en de rechtsstaat meer kansen bieden op een goed leven dan een leven in een islamitisch land. En wie bewust voor Europa kiest die

zal ook een liberale islam ondersteunen.

Tineke Bennema was de derde inleider. Zij is moslima (zij droeg overigens geen hoofddoek) en is getrouwd met een Palestijn. Zij riep nog wat hoogtepunten van de islamitische geschiedenis in herinnering en het Sykes-Picotverdrag waar strepen in het zand werden getrokken. Ook zij was optimistisch. De meeste moslims waren liberaal, anders hadden zij wel bij IS gezeten. En de Palestijnen die zij kende hadden dezelfde wensen als wij allen. Maar om duidelijk te maken hoe wij in Nederland denken zou het goed

THEMANUMMER NOVEMBER: UTOPIEËN / DYSTOPIEËN

Lezer, droomt u van een betere of zelfs ideale samenleving? Hoe zou die er uit kunnen zien? Collectivistisch of individualistisch? Hoe komen we daar?

Of ziet u het de verkeerde kant op gaan met mens en samenleving? Waar gaat het mis, wie zijn (m/v) schuld is dat en is er nog iets aan te doen?

Maak ons deelgenoot van uw maatschappijdroom of -nachtmerrie, of becommentarieer die van een ander uit heden of verleden. Schrijf uw gedachten op voor het komende novembernummer van ons lijfblad, een themanummer dat gewijd zal zijn aan utopieën en dystopieën.

Tip: kijk voor inspiratie naar de Wikipedia-artikelen Utopie en Dystopie (zo mogelijk ook naar niet-nederlandstalige versies).

Wij zien uw bijdragen graag tegemoet vóór 15 oktober. Alvast onze dank!

De Redactie.

zijn om ons niet voor te doen als goede vriendjes van Saudi-Arabië.

Als vierde inleider Gert Jan Geling ▼, onder andere lid van de denktank *Liberales* (zie bijvoorbeeld Wikipedia). Als

we de islam en het liberalisme met elkaar willen vergelijken, vergelijken we iets dat in de 7^e eeuw is ontstaan met iets dat in de 18^e eeuw is ontstaan. Dat dat tijdsverschil van belang is, valt ook in te zien als we de teksten van het oude en het nieuwe testament met elkaar vergelijken. Het nieuwe testament is van later datum en minder gruwelijk dan het oude testament. Als je naar de geschiedenis van de islam kijkt, dan zie je ook tijdens de bloeiperiode van de islam rationalistische stromingen. Ook daarna hebben minder-orthodoxe stromingen bestaan. Maar niet-orthodoxe stromingen hebben altijd weinig invloed gehad. Ook in Nederland zijn er maar zeer beperkt liberale of seculiere islamitische geluiden. Dus of er een liberale islamitische stroming zal ontstaan? Zijn ervaringen met de bewoners van azc's waren niet bemoedigend.

Tot slot Maja Mischke ►, docente op verschillende Amsterdamse scholen, nu op een school met voornamelijk allochtonen. Zij publiceert onder andere op *OpinieZ* (zie internet). Zij was minder optimistisch: zij zag de segregatie om zich heen. Je moest wel hopen op een liberale islam, maar of die krachtig genoeg zal worden, was maar zeer de vraag. Zij vertelde ook nog dat zij een gesprek was aangegaan met een collega-met-hoofddoek met

als thema: waarom moet ik steeds geconfronteerd worden met jouw geloof? Dat was een goed gesprek geweest, maar het moest nog een vervolg krijgen. Zij zag liever dat het geloof achter ieders voordeur zou blijven. En zij vond het ook vervelend dat zij zich in de islam moest verdiepen om haar eigen maatschappij nog te kunnen begrijpen.

Na de vijf inleidingen en een pauze was het tijd voor vragen en discussie. Het optimisme van Jan-Jaap dat vluchtelingen bewust voor Europa kozen en (dus) zouden helpen in Europa een liberale islam te vestigen, werd door de meeste inleiders niet gedeeld. Men wil wel vaak vrijheid, maar men gunt die vrijheid daarmee nog niet aan andersdenkenden. Er zijn ook wel liberale geluiden in Nederland, maar voor zover die worden uitgesproken door liberale moslims als bijvoorbeeld Aboutaleb, worden deze islam-liberalen uitgescholden door andere moslims als "bounties": figuren die de Nederlanders naar de mond praten. Uit de zaal kwam het advies aan moslims om vooral zelf de Koran te lezen. Dat leidt pas tot relativisering en tot ongeloof; zo was het bij het christendom tenslotte ook gegaan. Toen even later de suggestie kwam dat moslims eens moesten nadenken, werd de sfeer wat grimmiger. Tineke vond die oproep om na te denken maar aanmatigend. Maar de geest was uit de fles. Ik kreeg de indruk dat sommigen in de zaal de gelovigen op het podium wilden overtuigen dat ze eens moesten nadenken en hun geloof moesten afzweren. En op het podium leek iets van verbroedering zichtbaar te worden. Maar dat is toch vreemd, dat als je als vereniging interessante mensen uitnodigt om hun visie te geven over wat dan ook, er zo wordt gereageerd. Het maakte mij duidelijk dat ook vrijdenkers hun orthodoxe, niet-liberale, fundamentalisten kennen.

Optimistisch over het ontstaan van een liberale islam was ik al niet toen ik naar Utrecht vertrok en de ervaring van vandaag heeft mij nog pessimistischer gemaakt. Ook ik meen groepsvorming langs geloofslijnen te zien. Er wijst niet veel op integratie. De laatste halve eeuw werd onze maatschappij

steeds meer seculier en kwamen de meeste mensen losser te staan van de heersende godsdiensten. Dat was een goede ontwikkeling. De laatste decennia zien we helaas een omgekeerde ontwikkeling, de islam is steeds meer

aanwezig (kijk bijvoorbeeld naar het aantal krantenpagina's in verband met de islam nu, in vergelijking met vroeger). Ik ben soms bang dat we door onze kleinkinderen vervloekt zullen worden omdat we ons erfdeel, dat later hun erfdeel zal zijn, zo gemakkelijk hebben verkwanseld. We verbazen ons er te weinig over dat in een gelukkige ontwikkeling van eeuwen onze huidige maatschappij tot stand is gekomen (met scheiding van kerk en staat, rechtsstaat in plaats van theocratie, vrijheid van meningsuiting, het mogen bediscussiëren en kritiseren van van alles, ook godsdiensten). Ik moet ook denken aan de laatste zin van een column van Ebru Umar in het NRC-Handelsblad van 28 januari 2016, waarin zij stelde dat [de salafisten en veel Nederlanders] "menen dat Nederland van iedereen is – behalve van Nederlanders". Weer thuis lees ik in dezelfde krant over een gesprek met drie Nederlandse islamieten. Ook zij ergeren zich aan onze maatschappij. Ze willen een islamitische zuil met moskeeën, en islamitisch onderwijs. Mensen als Aboutaleb noemen ze een 'assimilatieslaaf' en Marcouch wordt aangeduid als 'huismoslim'. "De toon moet nog veel scherper". Dat is de enige manier om de positie van de moslimgemeenschap te versterken. "Mijn strategie", zegt één van de drie, "is de strategie van het gestrekte been".

De liberale islam bestaat niet!

Maja Mischke

Goedemiddag allemaal. Wat ontzettend leuk en ook spannend om hier te zijn.

De laatste in een rij sprekers met zeer verschillende achtergronden. Ik ben geen wetenschapper, geen activiste, geen ex-radicalinski. Ik werk in het onderwijs en daarnaast schrijf ik over dingen die mij bezighouden. Meestal voor *OpinieZ*, een site die een onlineplatform biedt voor anti-politiekcorrecte schrijvers en hun columns. Neem er eens een kijkje, zou ik zeggen! Einde reclameblok.

Gemengde school

Het onderwijs dus. Ik geef de laatste jaren vooral Nederlands en momenteel doe ik dat op een vmbo-t in Amsterdam, vlakbij het Museumplein. Prachtige omgeving, mooie buurt. Hartje van de stad. Mijn leerlingen hebben wortels in allerlei landen: Turkije, Marokko, Suriname, Curaçao, Ghana, Irak, Egypte, Pakistan, India en ook Nederland. Het is een gemengde school: qua afkomst, qua culturen, qua religie.

De school waar ik hiervoor werkte, bestond voor 95% uit leerlingen met een islamitische achtergrond met wortels in Turkije en Marokko. De rest van de kinderen was donker. En er was één meisje met blond haar en blauwe ogen. Eén meisje maar. Chantal de Boer. Die school stond in Amsterdam Nieuw-West. "In het ghetto" zoals een toenmalige collega het destijds omschreef. Ik kom daar straks nog op terug.

Grappig

Het is grappig om een tijdje rond te lopen met in je hoofd het thema van een middag zoals deze en een beetje te kauwen op de vraag of de liberale islam wel of niet bestaat. Het is grappig, omdat je dan wel bijna elke dag iets meemaakt, dat een antwoord, of een gedeelte van een antwoord biedt op die vraag. Twee van die voorvallen wil ik graag met jullie delen. Daarna koppel ik die aan belevenissen en wetenswaardigheden uit mijn eigen school en eigen klassen. En tot slot kom ik tot mijn stelling.

Deze week hoorde ik in de lerarenkamer bij mij op school een collega van mij vertellen hoe drie jonge vrouwen op een andere school in Amsterdam bij een sollicitatie waren afge-
wezen, omdat ze een hoofddoek dragen. Zij noemde dat discriminatie en sprak er schande van. Ik vond dat interessant

en ben erbij gaan zitten. Zij is zelf begin jaren 80, als pasgeboren baby, naar Nederland gekomen in het kader van gezinshereniging, is in Amsterdam-Zuid naar de lagere school gegaan met bijna geen andere allochtone kindjes,

Moderator
Joep Schrijvers

maar juist veel Nederlandse en ook Joodse kinderen.

Angst

Zij kreeg van haar onderwijzer een vmbo-t advies, terwijl ze uiteindelijk slim genoeg bleek om het gymnasium succesvol af te sluiten en een universitaire studie te voltooien. Haar

Nederlands is accentloos. Ze noemt zich liever Amsterdamse dan Nederlander en ze draagt een hoofddoek. En de kritiek op of het verwerpen van de hoofddoek was volgens haar een uiting van angst. Angst voor moslims, angst voor de islam. Toen heb ik haar het volgende verteld.

Brabant

Ik ben opgegroeid in de jaren 60 en 70, in de tijd dat het geloof nog een grote rol speelde in het leven van Nederlanders. In het Brabantse dorp waar ik woonde had de paus het voor het zeggen: voorbehoedsmiddelen waren verboden en homoseksualiteit was een grote zonde. Mensen geloofden dat je naar de hel kon gaan. De hel. Branden in de eeuwigheid. Mensen geloofden dat ècht.

Op de protestantse middelbare school in Eindhoven waar ik heenging, was het niet veel beter: het puriteinse calvinisme droop er van de muren. Als je ademde, beging je al bijna een zonde. De verstikking. De benauwdheid. Voor een meisje zoals ik – opgevoed door anti-christelijke, anti-religieuze ouders – was het een gruwel. Maar ja, het onderwijs was er wel goed.

Irrationeel

Thuis bij mijn eerste vriendje werd gebeden voor en na het eten en in het weekend werd er aan tafel uit de Bijbel gelezen. Elke zondag naar de kerk. Dat hysterische zingen. Ik heb het allemaal meegemaakt. En mijn afschuw voor geïnstitutionaliseerde religie, die mensen belet om zelf na te denken, komt uit die tijd. Geloven – als het dan echt zo nodig moet – doe je maar fijn achter je eigen voordeur, in je eigen gebedshuis. En laat mij daarbuiten. Hou je irrationele overtuigingen voor jezelf, laat staan dat je ze aan mij opdringt. En dat ik dan daar maar rekening mee moet houden.

Affijn. U kunt zich voorstellen hoe het voor mij was om in 1979 in Amsterdam te gaan studeren. Er te gaan wonen. De opluchting! De bevrijding! Zelfs aan de VU, waar ik ooit begonnen ben, werd er niet of nauwelijks aandacht besteed aan geloof. Universiteiten waren toen links en dus seculier en

Maja Mischke

zelfs anti-religieus. Religie was immers opium voor het volk. Een bron van onderdrukking, machtsmisbruik, indoctrinatie en al die dingen.

Wij wilden vrij zijn. En dat betekende ook vrij van religie.

Religieuze macho

Begin jaren 80 kwam mijn collega dus als baby naar Nederland met haar moeder en broertjes. Gezinshereniging. En zij waren de enigen niet. De mannen met wie we voorheen doorzakten tot diep in de nacht, bier dronken en jointjes rookten en die net zo vrij wilden zijn als wij... die mannen gingen ineens de religieuze macho uithangen. Elkaar erop aanspreken dat hun vrouwen en dochters in het gareel gehouden moesten worden. Ervoor zorgen dat ze nauwelijks de deur uitkwamen. Lekker primitief.

En ze gingen naar de moskee met imams die uit de oorsprongslanden werden ingevlogen en hier de meest conservatieve islam naar toe brachten. Met financiële hulp van landen als Saoedi-Arabië, Qatar, Turkije en Oman werden hier uiteindelijk zelfs moskeeën gebouwd voor het alsmaar groeiende aantal belijdende moslims in Nederland.

Zo in tegenstelling met waar ik en mijn generatiegenoten mee bezig waren geweest. Waar wij ons bevrijdden van het juk van het christendom, werd de dwang van de islam door de nieuwkomers omarmd. Hoe moest ik dat begrijpen?

Privézaak

Dat alles heb ik mijn collega verteld deze week. Bij ons in de lerarenkamer. En ik vertelde haar dat ik geen angst voelde voor haar hoofddoek, maar dat ik ervan baalde dat zij met die hoofddoek tegen iedereen, ook tegen degenen die het niet willen horen, eigenlijk de hele dag door roept; "Kijk, ik ben moslima!". Terwijl ik in eerste instantie niet geïnteresseerd ben waar zij in gelooft, omdat ik dat een privézaak vind. En als ik het wel wil weten, dan kan ik haar daar naar vragen. Nu dwingt zij mij bij voorbaat aandacht af voor het antwoord op een vraag die ik niet eens heb gesteld.

Net zoals een gebedsruimte voor studenten bij universiteiten en Hogescholen wordt afgedwongen. Net zoals ik mij gedwongen voel mij in de islam te verdiepen, omdat ik anders niet meer begrijp wat er gebeurt in de wereld, in Europa, in Nederland, ja zelfs in mijn eigen klas. Terwijl ik dus druk bezig ben geweest om een seculiere samenleving voor elkaar te krijgen, zijn het moslims die mij steeds maar weer confronteren met het feit dat zij dat niet willen.

Identiteitsbeleving

Op mijn vraag hoe het toch komt, dat die eerste mannen uit Marokko en Turkije veel vrijer waren dan de mannen nu en dat de geloofsbelijdenis van moslims hier veel strenger en minder divers is dan in de landen van herkomst, antwoordde mijn collega: wereldpolitiek en identiteitsbeleving. 9/11 en alles wat er daarna gebeurde en het gevoel dat je er niet bij hoort hier. En als je geen Nederlander mag zijn, trek je je terug en zoek je op een andere manier een houvast, een identiteit. Op dat punt moesten we stoppen, helaas. Maar ik ga haar vast vaker spreken, want het was een goed gesprek.

Joodse Syriër

Ik had nog een goed gesprek de afgelopen week. Door een stom-toevallige samenloop van omstandigheden kwam ik in een synagoge ergens in Nederland naast een gevluchte Joodse Syriër en zijn gezin te zitten. Met zijn Koerdische vrouw en hun twee dochters was hij uit Aleppo, via Turkije met een bootje naar Griekenland gevlucht en vandaar naar Nederland gelopen... Wat een verhaal, wat een mensen!

We raakten aan de praat, hij sprak goed Engels. Hij vertelde dat er nog maar zeven of acht Joden in Aleppo zijn, zij bewaken de eeuwenoude Joodse begraafplaats daar. Ze zijn stokoud. Ze kunnen niet meer vluchten. In Aleppo had hij altijd moeten verbergen dat hij Joods was, anders was hij vast en zeker vermoord. "Door die gekken, door die wilden zonder enige beschaving," zei hij. "En diezelfde gekken zitten nu hier in de azc's, dus ik kan nog steeds niet openlijk Joods zijn, vertellen

waar ik vanavond ben geweest, want dat is veel te gevaarlijk."

Goed gesprek

Ik vertelde deze man over het thema van vanmiddag, de liberale islam. En vroeg hem wat hij daarvan dacht. Heel resoluut was zijn antwoord: "Zoiets bestaat niet." Toen ik hem vertelde over de voorlichting die wordt gegeven aan vluchtelingen over de Nederlandse, westerse normen en waarden over bijvoorbeeld gelijke rechten voor mannen en vrouwen, moest hij ontzettend lachen. Maar het klonk ook een beetje meewarig, wanhopig. "Vergeet het maar, overtuigingen die er zo diep inzitten, krijg je er niet uit met een goed gesprek."

Ik denk dat hij gelijk heeft. De liberale islam bestaat niet. Het is islam of geen islam.

Liberale moslims bestaan wel. Maar het zijn er zo verdomd weinig. En ze zijn er zo verdomd zwijgzaam over. Ze laten zich niet zien of horen. Noodgedwongen.

Gerard Dou: Portret van een oude vrouw
(die de Bijbel leest)

Levensgevaarlijk

Want het wordt niet bepaald gewaardeerd als je – zoals bijvoorbeeld ◀Samira Bouchibti – openlijk spreekt of schrijft over hoe jij je eigen islam vormgeeft. Het kan zelfs ronduit levensgevaarlijk zijn. Net zoals het levensgevaarlijk kan zijn als je überhaupt kritiek laat horen

op de islam of de profeet Mohammed. Of grappen over hem maakt. Of films. Of cartoons.

De vrijheid om zelf te denken, om je eigen leven te creëren, je eigen weg te zoeken... individueel. Het liefst in verbondenheid met anderen. Maar steeds weer alleen verantwoordelijkheid aflegend uitsluitend aan jezelf. Daar gingen we naar toe als samenleving. Dacht ik.

Daar staan tegenover:

– de groepsdruk: leerlingen die elkaar dwingen om niet te eten en niet te drinken tijdens ramadan, ook al moet iemand dat juist wél doen op doktersvoorschrift

– het bijna tribale leven: in de kantine van mijn school mengt het nauwelijks, men verdedigt elkaar blindelings en met geweld als het zo uitkomt en snitchen doe je niet, want de waarheid en eerlijkheid zijn niet belangrijk, de bescherming van de groep is waar het om gaat en je hoort alleen bij de groep als je dezelfde, islamitische achtergrond hebt

– het wij/zij denken: een nieuwe, jonge collega van mij hoorde opmerkingen in het Berbers van leerlingen over haar mooie achterwerk, omdat die jongens dachten dat zij ze niet verstond, de ene leerling zegt daarop tegen de andere: niet doen, zij is ook moslim! Wat betekent dat voor meisjes en vrouwen die geen moslim zijn...

Ervaringsdeskundige

Het zijn anekdotes, zult u misschien zeggen. Het is geen wetenschappelijk onderzoek. Hiermee wordt niets bewezen. Dat mag allemaal zo zijn. Maar ik werk nu inmiddels acht jaar met deze doelgroep. Alles wat ik niet snapte, heb ik nader onderzocht, bevraagd, doordacht. En ik noem mijzelf nu ervaringsdeskundige.

Ik ben in 2008 op die school “in het getto” (zoals mijn collega daar het bestempelde) gaan werken, omdat ik als fervent GroenLinksstemmer en aanhanger van het multiculturalisme mijn steentje wilde bijdragen aan het bouwen van de nieuwe samenleving. Het was een bewuste keuze. Een idealistische keuze.

Inmiddels stem ik geen GroenLinks meer. Ik verdraag de Ivoren Toren-praatjes van de Bekende Nederlanders, Intellectuelen en Politici niet meer. Ze zijn niet gegrond, ze zijn losgezongen van de werkelijkheid.

Gesegregeerd

De werkelijkheid is dat Nederland een gesegregeerd land is. Er zijn wijken, buurten en scholen waar mensen en hun kinderen steeds maar in hetzelfde kringetje ronddraaien. Er komen niet of nauwelijks nieuwe ideeën, denkbeelden of

inzichten bij. Men leeft daar afgesloten van de rest van Nederland, nog immer sterk gefocust op het land van herkomst. En dat kringetje wordt bepaald door de islam in al zijn facetten: cultureel, sociaal, religieus en ook politiek. Er wordt gezegd dat onderwijs – naast maatschappelijke participatie – in dezen een belangrijke motor voor verandering is. We werken er keihard aan op de scholen in Nederland. Ook al lijkt het vaak op dweilen met de kraan open.

Je kunt het ook anders, meer optimistisch formuleren: het is zaaïen in een droge akker. En als er af en toe een plantje tot wasdom komt, omdat een leraar op de juiste wijze water heeft gegeven en onkruid heeft gewied, dan mogen we in onze handjes knijpen.

Een liberale vorm van islam zou het proces vergemakkelijken, maar ik zie hem niet, ik ken hem niet. Liberale moslims zijn er wel.

Laat ze opstaan, hun mond opendoen, kritisch durven zijn, individualistisch durven zijn, seculier en vrij durven zijn. Ik ben hun bondgenoot. Bij voorbaat.

VIOOLTJE, GEPLUKT VAN ONZE WEBSITE

Geplaatst op 16 juni 2016 door Anton Mullink

‘Wie weet hoe je deze moslimterreur moet aanpakken, verdient de Nobelprijs’ stelt Max Pam in de Volkskrant n.a.v. de Orlando-gruwelen.

Een poging: Iedereen die iets bijdraagt aan het doorprikken van religieuze leugens verdient die prijs. Een aanzet tot een oplossing biedt Pam zelf al wanneer hij zegt dat terroristen thuis geïndoctrineerd zijn. Als je in Afghanistan geboren bent loop je groot gevaar een homofobe islamiet te worden. Stond je wieg in Maastricht dan ben je hoogstwaarschijnlijk katholiek. Geloof en godsdienst zijn een kwestie van indoctrinatie. De holocaust zou nooit hebben kunnen plaats vinden als de antisemitische christenen niet dachten dat de joden de zoon van hun god vermoord hadden. Christenen geloven in een goede god de vader die zijn zoon laat doodmartelen. Joden denken dat zij een uitverkoren volk zijn en dat zij het alleenrecht hebben op hun land. Als de bijbelverhalen zelfs maar voor een klein deel waar zijn, zijn andere volken over de kling gejaagd op bevel van hun god. Bijbel en Koran puilen uit van de geweldsverhalen.

Pretenties van religies verzieken veel; toegegeven momenteel betreft dat vooral de islam. Erken dat religies een van de ergste menselijke splijtzwammen is. Het verbaast me dat Pam Hans Jansen aanhaalt, een fanatieke rechtse katholieke rechterhand van Wilders. En dan te weten dat alle religies homo’s discrimineren.

Mijn voorstel: de Nobelprijs gaat naar iedereen die iets bijdraagt aan de evolutie richting seculiere wereld. Is de Vrije Gedachte een kandidaat?

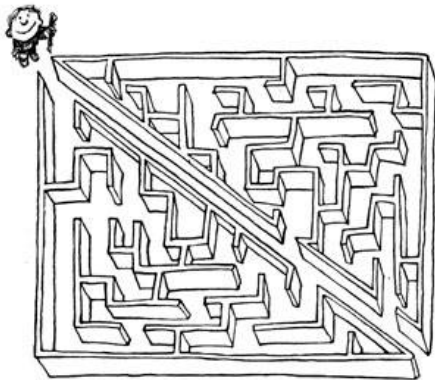
Naar een redelijke spelling

Anton van Hooff (foto zie pag. 13)

Bij het laatste Groot Dictee der Nederlandse Taal van 19 december 2015 maakten de individuele finalisten 'slechts' 11 fouten. Het gemiddelde van alle deelnemers was 23 en dat in een stukje van 238 woorden. Nu was de tekst van het dictee er natuurlijk op gemaakt de deelnemers erin te laten lopen. Maar ook bij gewone teksten beland je al gauw in een van de valkuilen van onze spelling. Het blijft me ergeren dat ik als ervaren schrijver, die heus goed op school heeft opgelet, telkens het woordenboek moet raadplegen om een schrijfwijze te controleren. Nederlands schrijven betekent voortdurend door een mijnenveld gaan.

veeteeld

Dat 'mijn' studenten en gymnasiasten voortdurend struikelden, gaf me een heel dubbel gevoel. Gretig streepte ik als echte leraar met agressief rood 'hij speld' of 'veeteeld' aan. Maar ondertussen vervloekte ik een spellingssysteem dat niemand ooit perfect kan beheersen.

De directe weg door het spellingsdoolhof

Trouwens wat heet hier systeem? Het probleem is dat verschillende systemen elkaar in de weg zitten. Andere oude cultuurtalen zoals het Spaans en Italiaans brengen via de spelling alleen de uitspraak over. Zelfs de Duitse spelling is een wonder van helderheid vergeleken met de onze. En dan de prachtige schrijfwijze van het Afrikaans ... Maar de Nederlandse spelling wil te veel tegelijk: etymologie,

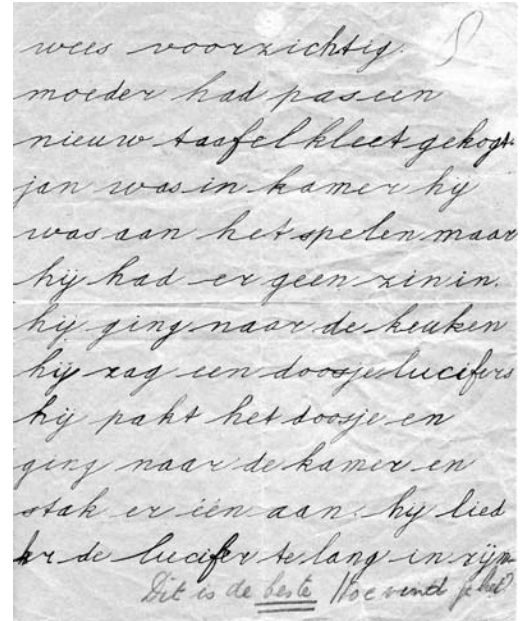
grammatica, logica en - o ja - ook uitspraak.

te veel lessen

We moeten namelijk weten waar de woorden vandaan komen. Daarom moet 'product' (weer) met een c. Want in het Latijn staat er ook een c. Als classicus weet ik hoe zwak dat argument is als je even de taalgeschiedenis induikt. Die c is eigenlijk de Griekse gamma. De boeren van Latium konden die derde letter van het Griekse alfabet niet stemhebbend (zoals de g van garçon) uitspreken. Ze maakten er een harde k van – en lieten de Griekse k (kappa) als overbodig vallen. Vele eeuwen later in het laat-Latijn veranderde de uitspraak van de c voor de klinkers e en i in een s. Daarom zitten wij met de letter c die soms als k, soms als s wordt uitgesproken, een valkuil van jewelste. Zo weiger ik sceptisch te schrijven dat volgens de spellingsregels hetzelfde moet worden uitgesproken als septisch. Behalve de etymologie wil onze spelling ook grammatica bijbrengen. Vandaar het beruchte gehaspel met t, d en dt bij werkwoorden. Zelfs kwaliteitskranten zondigen steeds meer tegen de officiële regels. Waarom schrijven we niet gewoon de t die we horen: ik, jij en hij *wort* en de d in wij, jullie, zij *worden*?

flouwenkul

Waarom schrijven we het enkelvoud van paarden niet gewoon als 'paart'? We hebben toch ook een meervoud *glazen bij glas*? Het argument dat *paart* er zo gek uitziet, is natuurlijk flauwekul. Of is het *flouwenkul*? De reden waarom we voor dezelfde klanken *au* en *ou*, *g* en *ch* en *ei* en *ij* hebben is alleen historisch. En juist als (klassiek) historicus zeg ik: geschiedenis geeft wel verklaringen, maar zij is nooit een argument. Gewoon een weergave: *ou*, *g* en de *y* (zonder puntjes) voor de klank *ei/ij* en onnodige problemen zijn van de baan. Met die *y* wordt ook het rare probleem van het

Mijn eerste opstel, 1950/51. Moeilijke woorden stonden op het bord, maar 'tafelkleed' en 'liet' waren daar niet bij.

alfabetiseren van de *ij* onder de *i* opgelost. Zoals we op school geleerd hebben, is de *y* gewoon de voorlaatste letter van het alfabet. Ja, maar dan verliezen we de Griekse *y*. Maar die duidt geen aparte klank in het Nederlands aan. Waarom niet simpel 'psigoloog'? Omdat de oude Grieken *psukhè* tegen 'ziel' zeiden? Dus niet eens *psiechè*. En weg met de tussen-n. Neem 'flauwekul'. Nee, geen tussen-n, want 'flauwe' is geen zelfstandig naamwoord, maar een bijvoeglijk dít. Hier moet de speller het verschil tussen die twee woordsoorten paraat hebben om correct te spellen, toch wel een gedachtesprong. Of is het 'gedachten-sprong'? Volgens de nu geldende spellingswijziging moet je bij woorden die uit twee zelfstandige naamwoorden bestaan de eerste met een –en schrijven, tenminste als dat woord alleen een meervoud op –en heeft. En laat er nu ook het meervoud *gedachtes* bestaan. De sadistische schoolmeester heeft je weer te pakken: het is toch gedachtesprong. Maar wacht eens: *aap* heeft toch geen meervoud *aaps*? Dus apenkool, nietwaar? De spellingscorrector van de computer protesteert niet, want het is ook *apenkooi*. Maar *apekool* is een standaarduitdrukking,

dat wist u toch? Een schrijf alsjeblieft niet 'koninginnendag', want er is maar één koningin zoals er ook maar één zon is. Dus niet zonnenschijn. Nu eist de spelling opeens logica. Je moet ongeveer de middeleeuwse scholastiek beheersen om in dit mijnenveld je weg te vinden. Dus pak je

voor deze domme kwesties maar het woorden-

boek, want het enige dat je onthoudt is dat je het bijna altijd fout doet.

logische spelling

De fameuze jaren zestig en zeventig waren ook bereid de onzin in de Nederlandse spelling radicaal te wieden. Allerlei clubs voerden 'axie' en Koot en Bie hadden hun Simplisties Verbond. Maar geen van de voorstellen haalde het. De spellingscorrecties van 1996 en 2005 brachten zelfs een dwaze archaïsering. Zo mag *produkt* niet meer en moeten we

een tussen-n schrijven waar die letter fonetisch en historisch niet thuishoort, met dan weer de dwaasheden van *Koninginnedag* en *zonnenschijn*.

Helaas is de *Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling* ter ziele gegaan – ik was tot het einde toe lid en Henk Capelle, niet onbekend in vrijdenkerskringen, was secretaris. Als vrijdenker sta je immers vrij tegenover historische flouwekul, niet?

Terugblik op de Atheïsmedag van het Atheïstisch Verbond

Twee weken na onze Vrijdenkersdag liep op zaterdag 18 juni het vertrouwde zaaltje in Oudaen weer (bijna) vol met min of meer vrijdenkend volk, waaronder ook het voltallig bestuur van De Vrije Gedachte. Het Atheïstisch Verbond organiseerde daar in samenwerking met Floris van den Berg de Atheïsmedag, een evenement waarvan de bedoeling is dat het jaarlijks terugkomt. De aankondiging en het goedgevulde programma van deze dag heeft u in de vorige twee Vrijdenkers kunnen zien.

Via Floris van den Berg - dank! - kregen wij de beschikking over drie tijdens deze onderhoudende middag uitgesproken teksten; die volgen hier, na een kort verslag door onze secretaris Dik Kruithof. De foto's van de middag zijn van René van Elst.

Redactie

Atheïsmedag 18 juni in Oudaen

Dik Kruithof

De Atheïsmedag die door Floris van den Berg eerder georganiseerd werd met DVG, was nu georganiseerd met het Atheïstisch Verbond. Het programma was opgezet als een rituele kerkdienst met liturgie, hagepreek, biecht en heiligverklaring. Het was een feestje voor de jongere atheïsten met geïnspireerde optredens van voor mij nieuwe gezichten als Geerten Waling, Willem Vermaat en Laetitia Houben. Uiteraard was er ook ruimte voor de ouderen: Dap Hartmann, Hans de Vries en als hoogtepunt de heiligverklaring van Paul Cliteur tot atheïst van het jaar. Het deed mij als DVG'er goed dat veel van onze onderwerpen van de afgelopen jaren terugkwamen: jongensbesnijdenis, godvrij onderwijs en de religie uit de wetgeving. De dag werd mooi afgesloten met een daverend spektakel van de rede door voorganger Floris van den Berg zelf. En daarna was het nog lang gezellig in Oudaen.

Ik ben (g)een a-a-a ...a-a-atheïst

Dap Hartmann

[Dap Hartmann ► (Den Haag, 1960) is astronoom en Universitair Docent Innovatiemanagement en Ondernemerschap. Hij droeg deze tekst voor tijdens de Atheïsmedag van het Atheïstisch Verbond op 18 juni 2016.]

Het is natuurlijk heel gezellig dat we hier als atheïsten tezamen zijn en elkaar sterken in onze afkeer van religie. Er is weliswaar niets nieuws onder de zon, maar we krijgen blijkbaar nooit genoeg van het uitmelken van de vele inconsistenties van het irrationele geloof in een godheid. Het zou natuurlijk veel zinvoller zijn om een dergelijk betoog af te steken op een Bisschoppensynode of tijdens een Vaticaans Concilie, maar daarvoor ben ik helaas nog nooit uitgenodigd. Daarom richt ik mij noodgedwongen tot dit gehoor van reeds gelijkgestemden in een poging u te vermaken met bekende argumenten die ik in een nieuw jasje heb gestoken.

Maar eerst zal ik u uitleggen waarom ik een a-a-a ...a-a-atheïst ben. Dat is niet omdat ik stotter, maar omdat ik mij niet thuis voel in een hokje, een categorie of een klasse, met een label, een stempel of een brandmerk. Ik kan me wat dat betreft goed vinden in de uitspraak van Groucho Marx: *"I don't want to belong to any club that will accept people like me as a member."* (Ik wil bij geen enkele club horen die leden zoals ik accepteert.) Groucho stuurde een telegram met die boodschap naar de *Friars Club of Beverly Hills*. Die club accepteerde in principe geen Joodse leden maar wilde wel een uitzondering maken voor de toen zeer populaire en succesvolle Groucho Marx. 'Nee, dank u beleeft', zei Groucho op zijn geheel eigen wijze.

Laat ik proberen het probleem enigszins wetenschappelijk te benaderen. Verzamelingenleer is een onderdeel van de wiskunde dat zich bezighoudt met het bestuderen en formaliseren van het begrip 'verzameling'. Het is zo fundamenteel en relatief eenvoudig te begrijpen dat mijn allereerste wiskundeboek in de brugklas van de middelbare school hiermee begon. Een verzameling kan van alles en nog wat zijn. Bijvoorbeeld de verzameling van alle bananen, die naast de gewone gele banana ook de rode banana, de appelbanaan, de bakbanaan, en de babybanaan bevat. Iets wat niet binnen de verzameling van bananen valt, wordt simpelweg aangeduid met 'niet behorend tot de verzameling van bananen'. Er is geen aparte benaming voor iets dat niet een banana is. Het zou bespottelijk zijn om een bosbes aan te duiden als een a-banaan of een onbanaan. Een bosbes is simpelweg geen banana want hij is geen lid van de verzameling van bananen. Een bosbes behoort samen met aalbessen, blauwe bessen, cranberries en alle andere bessen tot de verzameling van bessen. Zo kunnen we doorgaan met appels, peren, pruimen, citrusvruchten enzovoorts, totdat we iedere vrucht hebben ondergebracht in een aparte verzameling. Tezamen vormen al deze verzamelingen de verzameling van alle vruchten. En de deelverzameling van

alle eetbare vruchten noemen we fruit. De indeling is overzichtelijk en consistent, zoals we van de wiskunde gewend zijn.

Als je het katholieke geloof aanhangt, ben je lid van de verzameling van alle katholieken. In tegenstelling tot wat veel gelovigen denken, is dit een keuze en geen eigenschap die je bij je geboorte meekrijgt. Niemand wordt als katholiek geboren. Als dat wel zo was, is het wel heel erg toevallig dat katholieken vrijwel zonder uitzondering in katholieke gezinnen worden geboren. Tenzij het genetisch bepaald is natuurlijk, maar daarover heb ik de Paus nog nooit iets horen verklaren. Ik ben niet katholiek, en net als bij vruchten die geen banana zijn, is daar geen aparte benaming voor. Ik ben dus geen a-katholiek. Ik ben ook geen moslim en dus ook geen a-moslim.

De verzameling van alle religies duiden we aan met theïsme. Volgens Wikipedia is theïsme 'een godsdienst-filosofische opvatting die het bestaan van één of meer goden aanneemt, of met name één persoonlijke God of godheid erkent, die zowel transcendent als immanent is.' Helaas heeft iemand ooit verzonnen dat een ieder die niet tot het theïsme behoort een atheïst is. Volgens Van Dale is een atheïst 'een aanhanger van het atheïsme'. Het spijt me, maar daar voel ik me erg ongemakkelijk bij, want ik ben helemaal geen 'aanhanger' van het atheïsme, net zomin als ik een aanhanger ben van de wet van de zwaartekracht. Zoiets vanzelfsprekends behoeft geen aparte benaming, of het zou 'weldenkend' moeten zijn. Mijn voornaamste bezwaar is dat weldenkende mensen in een hokje worden geplaatst met daarop het etiket 'atheïst'. Zo ontstaat een gebrandmerkte groep – ideaal voor strijd bare kretten als 'dood aan de atheïsten'.

Peter Waterdrinker (links), voorzitter van het Atheïstisch Verbond, bekrachtigt de benoeming van Paul Cliteur tot Atheïst Van Het Jaar 2016.

Ik maak bezwaar tegen het stempel 'atheïst', dus ik ben geen atheïst. Dat impliceert niet dat ik daarmee automatisch een theïst ben. Als ontkenning voor het zijn van atheïst hanteer ik dezelfde linguïstische regel die van een niet-theïst een atheïst maakt door middel van het voorvoegsel 'a'. Dus ik ben een a-atheïst. Maar dat is nog steeds een categorie, en ik wil niet in een hokje geplaatst worden. Dus als ik geen a-atheïst ben, dan ben ik natuurlijk een a-a-atheïst. U begrijpt waar dit naar toe gaat. Het is analoog aan de 'oneindige schildpad-theorie'.

Na een lezing over kosmologie en de werking van ons zonnestelsel werd de vermaarde Harvard psycholoog en filosoof William James (1842-1910), aangesproken door een oud vrouwtje. Ze zei: "Uw theorie dat de Zon het middelpunt is van het zonnestelsel, en dat de Aarde een bol is die er om heen draait, klinkt heel overtuigend, mr. James, maar is verkeerd. Ik heb een betere theorie."

Heel vriendelijk vroeg James wat haar theorie was.

"Dat wij leven op een aardkorst die op de rug van een enorme schildpad rust." "Maar waar staat die schildpad dan op?" informeerde James beleefd. "U bent heel slim, Mr. James, en dat is een heel goede vraag," antwoordde het vrouwtje. "De eerste schildpad staat op de rug van een tweede, veel grotere schildpad." "En waar staat die tweede schildpad dan op?" vroeg James geduldig. Triomfantelijk verklaarde het oude vrouwtje: "Mr. James, it's turtles all the way down!" (Het zijn schildpadden het hele eind naar beneden.)

'Turtles all the way down' is de ideale verklaring voor alle lastige vragen, in het bijzonder waar het religie betreft.

Ik wil eigenlijk nergens lid van zijn en niet als 'groep' onderscheidbaar en herkenbaar zijn. Wat dat betreft moet ik altijd denken aan die geweldige scene in Monty Python's *Life of Brian* waarin Brian wanhopig probeert zijn volgelingen, die denken dat hij de Messias is, op andere gedachten te brengen. Hoewel zijn moeder de mensenmenigte die zich voor hun huis had verzameld al had toegesproken met de woorden "Hij is de Messias niet, hij is een heel stoute jongen! Ga weg nu!" bleven ze maar aandringen dat Brian zijn zegen over hen moest uitspreken. Uiteindelijk verschijnt Brian voor het open raam en zegt: "Kijk, jullie hebben het helemaal mis! Jullie hoeven mij niet te volgen. Jullie hoeven niemand te volgen. Jullie moeten voor jezelf denken! Jullie zijn allemaal individuen!" Waarop de meute scandeert: "Ja, wij zijn allemaal individuen!" Brian probeert ze nog tot bezinning te brengen en zegt: "Jullie zijn allemaal verschillend!" Waarop de meute antwoordt: "Ja, wij zijn allemaal verschillend!" En dan is er die ene man in de massa die zegt: "Ik niet..."

Los van de prachtige filosofische paradox – dat iedereen anders is behalve die ene man – laat het zien hoe moeilijk het is om niet in een groep te worden ingedeeld, al dan niet vrijwillig.

Je hebt natuurlijk niet altijd een keus, want sommige dingen heb je niet in de hand. Ik ben een blanke man van 1.90 meter met bruine ogen en schoenmaat 44. Daar kan ik niets aan doen, dat zijn vaststaande feiten die ik niet kan veranderen. Hoewel sommige mannen een dappere poging doen om van geslacht te veranderen, lukt dat vooralsnog alleen wat betreft de uiterlijke geslachtskenmerken. Het is nog niet mogelijk op DNA-niveau deze wijziging door te voeren. Er zullen ongetwijfeld vergelijkbaar primitieve methoden bestaan om huidskleur, oogkleur, lichaamslengte en schoenmaat aan te passen, maar het blijft behelpen en het eindresultaat is zelden 100% bevredigend.

Overigens is het de beklemmende realiteit dat het heden ten dagen uitgesloten is dat iemand een vergelijkbare film maakt met als titel *Life of Muhammad*. Alleen al de suggestie opperen kan levensgevaarlijk zijn. Zie wat er na de film *Submission* van Theo van Gogh en Ayaan Hirsi Ali is gebeurd.

De moord op Theo van Gogh is een keerpunt in het publieke debat geweest. Op een enkele dappere – sommigen zullen zeggen onnozele

– fanatieke strijder voor het vrije woord na, zoals Hans Teeuwen, verstomde de harde islamkritiek. Gelukkig is Christenen bespotten nog steeds een geliefde volkssport en ongetwijfeld bladert menig gereformeerd heethoofd gefrustreerd door het oude testament op zoek naar goddelijke rechtvaardiging voor de vreselijke straffen die hiermee gepaard dienden te gaan. Maar voor goddelijk geïnitieerde wraakoefeningen hoeven we tegenwoordig niet meer op de auteur van de Bijbel te rekenen. Gelukkig heeft de religie van de vrede dit vacuüm keurig opgevuld zodat uit naam van Allah en Mohammed met grote regelmaat dood en verderf wordt gezaaid. Toch wordt een aanslag door een extremistische Moslim onmiddellijk gerelativeerd met het argument dat dit niets te maken heeft met de islam. Dat argument is wiskundig gezien natuurlijk niet valide, want een rotte appel is nog steeds een appel – een vrucht behorend tot de verzameling van appels.

Het is fascinerend dat mensen God op hun blote knieën danken als er zeven dagen na een verschrikkelijke aardbeving, waarbij honderden mensen zijn omgekomen, nog iemand levend onder het puin wordt gevonden. Daar heeft God in al zijn goedheid toch maar mooi voor gezorgd. Waarom diezelfde God die aardbeving überhaupt liet plaatsvinden en waarom die honderden doden niet op zijn genade mochten rekenen, blijft helaas een beetje onderbelicht. Hij zal de aardbeving natuurlijk niet veroorzaakt hebben, want hij is algoed. Maar hij moet hem wel hebben zien aankomen, want hij is alwetend. En aangezien hij almachtig is, had hij hem natuurlijk makkelijk kunnen voorkomen. Met de dooddoener – in dit geval helaas nogal letterlijk – 'Gods wegen zijn ondoorgrondelijk' wordt deze pijnlijke inconsistentie wegge-moffeld. De recente massamoord op 50 homoseksuelen in Orlando, de 583 doden van de vliegcrash op Tenerife in 1977,

de 2000 slachtoffers van 9/11, de 280 duizend doden van de Tsunami in 2004 – Gods ondoorgroondelijke wegen kosten nogal wat mensen het leven. Om nog maar te zwijgen van de Holocaust. En de verklaring? *It's turtles all the way down!*

Het is altijd hartverwarmend om te zien hoe hoogwaardigheidsbekleders van verschillende religieuze stromingen hun medeleven betonen

aan de slachtoffers van een ramp of een aanslag. Zo sprak Pastoor Roger Jimenez van de Verity Baptist Church uit Sacramento, Californië, een paar uur na de massamoord in Orlando deze troostende woorden:

“Ik denk dat Orlando, Florida, vanavond wat veiliger is. Het tragische is dat er niet meer van hun zijn doodgegaan. Het tragische is dat ik er wat geschokt door ben dat hij zijn klus niet heeft afgemaakt - want die mensen zijn roofdieren. Zij zijn misbruikplegers.”

En omdat het blijkbaar te lang duurt voordat God (of Allah) opnieuw iemand als Omar Mateen inspireert tot een dergelijke altruïstische daad van betrokken medemenselijkheid, heeft Pastoor Jimenez deze mooie toekomst-droom: “Als we leefden onder een rechtvaardig [*righteous*] gezag, dan zouden ze ze allemaal moeten verzamelen en tegen een muur zetten en hun hersens eruit schieten.” Uiteraard sprak hij namens God en refereerde hij aan de Bijbel waar deze vredelievende boodschap stevig wordt onderbouwd. Als u het niet meteen paraat heeft, moet u het maar nalezen in Richteren 19:22, Genesis 4:1 en Romeinen 1:27. Ongetwijfeld kunt u in de pauze, bij de tafel waar ook de boeken van Paul Cliteur, Floris van den Berg, Herman Reimes en Ger Kraaij worden verkocht, een handzaam Bijbeltje op de kop tikken. Helaas is de auteur – hoewel alomtegenwoor-

dig en almachtig, vandaag niet in staat uw exemplaar persoonlijk te signeren.

Pastoor Jimenez is helaas geen uitzondering. Zoals altijd is de Westboro Baptist Church een rots in de branding van God's onvoorwaardelijke liefde voor de mensheid. Onvoorwaardelijk, maar wel met een paar kleine restricties, want God is wel goed, maar niet gek. Daarom is een van de vaste slogans van de Westboro Baptist Church: *God hates fags* (God haat flikkers). Hoe aannemelijk dat ook klinkt – God heeft er immers ervoor gezorgd, of heeft op zijn minst niet voorkomen, dat in Orlando 50 homo's werden afgeslacht – het moet toch een misvatting zijn. Immers, als God zo'n bloedhekel heeft aan homo's, waarom zijn er dan zo veel homo's? Ik denk eigenlijk dat God gewoon een nalatige puber is die af en toe vergeet om de vissen in zijn aquarium te voeren. Het is geen kwade opzet, het is gewoon 'een beetje dom', zoals Maximá zou zeggen. Of, zoals Frank Zappa het verwoordde: “God weet wat hij doet / Hij schreef dit boek / En het boek zegt: / Hij maakte ons allen gelijk aan hemzelf / Dus als wij dom zijn / Dan is God ook dom / En misschien ook nog wel een beetje lelijk.”

De kwalificatie 'dom' kun je naar believen natuurlijk vervangen door 'homoseksueel' of 'atheïst'. Op 4 December 1993 overleed Frank Zappa op 52-jarige leeftijd aan prostaatkanker. Ik bedoel maar.

“Toeval bestaat niet”, zei Harry Mulisch, en hij had gelijk.

Het is vandaag 18 Juni 2016.

5394 dagen geleden vond 9/11 plaats.

5394 = 666 + 666 + 666 + 666 + 666 + 666 + 666 + 666 + 666 + 66

Dank voor uw aandacht.

Gods systeemupdate in een digitaal tijdperk

Laetitia Houben

[Laetitia Houben ► studeert Rechten in Leiden, o.m. bij Paul Cliteur. Zij droeg deze tekst voor tijdens de Atheïsmedag van het Atheïstisch Verbond op 18 juni 2016.]

Vanuit zijn wolkenkwartier keek God tevreden omlaag naar de wereld en alles wat hij erin geschapen had. De mensen, de dieren, de natuur. Hij zag hoe de mensen op harmonieuze manier met elkaar en de aarde omgingen. Hoe de vrede overheerste en hoe zelfs de natuur niet grillig en onvoorspelbaar was. Wat hebben we

het toch goed, zeiden de mensen tegen elkaar. Wat een prachtig leven leiden wij. En na dit bestaan wacht ons nog het hiernamaals. Waar hebben we het toch aan te danken? En ze bedankten God meerdere malen per dag op hun blote knietjes voor al deze heerlijkheid. En alles wat ze deden baseerden ze op zijn goddelijke bevel. Het comfort niet zelf te hoeven nadenken over hun gedrag was een bijkomend gemak. En daarom was het goed, en daarom was er alleen maar gelukzaligheid. Deze wereld, besloten de

mensen, was werkelijk de beste van alle mogelijke werelden. En God? Die zakte met een gelukzalige glimlach genoegzaam achterover in zijn fauteuil.

De kinderlijke toon van deze introductie zegt het al: religie is een sprookje, een naïef verhaaltje voor het slapengaan. God moet wel enorme oogkleppen op hebben gehad toen hij

zichzelf betitelde als alleskunnend, als alleswetend en ook nog eens als welwillend. Want in de werkelijkheid gaat het er toch heel anders aan toe. Als God consequent was, zou hij in ieder geval moeten erkennen dat hij het niet *allemaal* kan zijn. Op zijn minst zou hij moeten toegeven dat hij eigenlijk gewoon een koppige eikel is. Want zo goed heeft hij er kennelijk allemaal niet over nagedacht. De wereld barst van ellende en ongeluk: tsunami's, aardbevingen, ongeneeslijke ziektes. Godsdienstoorlogen, die notabene in naam van God zijn gevoerd. Rassenverschil hadden we ook kunnen missen als kiespijn - het zou ons een hoop moord en doodslag hebben bespaard. Om nog maar niet te spreken van tal van andere ongemakken die het aardse leven kenmerken. Wat dacht God toen hij muggen schiep? Waarom bestaan er in godsnaam insecten? Of, vanuit vrouwelijk perspectief, waarom bestaat menstruatie? Waarom is dit van belang binnen de scheppingsorde? Nergens voor nodig, als je het mij vraagt. Als God een beetje man was, zou hij erkennen dat het toch allemaal niet zo wonderwel gegaan is met die schepping van hem. En hij zou er de verantwoordelijkheid voor nemen. Excuses zijn toch wel op hun plaats, dacht ik zo. Maar godsgeloof is helaas moeilijk te verenigen met verantwoordelijkheid nemen. God verschanst zich in zijn hemels paradijs, trekt zijn tru-kendoos open en zet één van zijn troefkaarten in: de genade of de erfzonde.

Stel nu dat God in de moderne tijd opnieuw uitgevonden zou worden, en hij zou zijn heil zoeken in social media om zijn geboden te verspreiden. Dan zou hij bij zijn profielomschrijving beslist niet de hiervoor genoemde eigenschappen van 'alleskunnend, alleswetend en welwillend' kunnen zetten. Onwetend, onverantwoordelijk en boosaardig zouden beter op hun plaats zijn. In dat opzicht hebben theoterroristen nog een realistischer beeld van God dan menig andere gelovigen: uit naam van hun god verrichten ze de meest vreselijke daden, maar goed, hij heeft het nu eenmaal zo overgeleverd. Zij begrijpen wél dat God geen lieverdje is, wat veel realistischer is dan gelovigen die halsstarrig vasthouden aan een 'God van de liefde.' Tegelijkertijd zou God er via social

media achterkomen dat er tientallen accounts onder de naam God zijn. Dat er eindeloze discussies worden gevoerd over zijn bestaan. Dat mensen op zoek zijn naar een godsbewijs, als wanhoopsdaad. Het geloof in God op zichzelf *volstaat* en *bestaat* kennelijk niet meer. Ze zoeken naar een bewijs om te kunnen zeggen, 'zie je wel, hij is er wel! Er bestaat heus wel een transcendent, autoritair wezen dat verantwoordelijk is voor het wel en wee in de wereld, dat het beste met ons voor heeft maar toch ook wel het een en ander aan gruwelijkheden op zijn geweten heeft.'

Valt er dan helemaal niets te zeggen voor het geloof in God? De westerse geschiedenis barst van de filosofen die het belang van God benoemden en beschreven. Deze denkers waren toch heus niet gek. Maar wat bedoelden ze hier werkelijk mee? Was dit enkel bedoeld als een rookgordijn, omdat ze anders, onderdrukt door de katholieke instanties en dogma's hun leven op het spel zetten? Of hadden ze het meer over de moraal, over het religieuze denken, buiten de kaders van de ratio? Toegegeven, hier valt wat voor te zeggen: misschien zijn het leven en alle kennis niet enkel met de rede te vatten. Zoals kunst of de liefde dingen met ons kunnen doen die we niet begrijpen. De mens is naast een rationeel wezen ook een irrationeel wezen. Maar bij uitstek zou de mens zijn houvast moeten zoeken in de rede, zeker als het om de ethiek gaat. Francis Bacon, Thomas Hobbes: ze refereren aan God, maar ze verwerpen de Joods-Christelijke traditie van de berusting in het leven. Immanuel Kant zag het religieuze aspect als een aanvulling, een toevoeging op de moraal. Maar de rede domineert, en in het land van de rede is er geen plaats voor God. In zijn naam morele geboden opschorten is nooit gerechtvaardigd. Of het nu gaat om Abraham die zijn zoon moest doden, Omar Mateen die de homo's moest uitroeien of Bart van U. die euthanasie-voorvechter Els Borst moest straffen.

Nietzsche geeft in zijn *Genealogie van de Moraal* af op het vergif van de Kerk: het vergif van de christelijke traditie, die zich vermengd heeft met de samenleving. Maar tegelijkertijd pleit hij voor het verwerpen van dit

gedachtegoed. Als Nietzsche nog geleefd zou hebben, zou hij een fervent Pepsi-drinker geweest zijn: live life to the max. De vitaliteit van het leven, ja zeggen tegen het leven en er het maximale uithalen: dat is waar het om gaat.

Terug naar de moderne tijd en Gods heruitvinding: tot slot zou God op Facebook inzien dat hij nauwelijks vriendschapsverzoeken krijgt. Dat hij

geen likes zou krijgen op zijn foto's - behalve van een aantal vage Chinese accounts, omdat het Vaticaan vast bereid is om wat geld in hem te investeren bij Mark Zuckerberg. Op Twitter zou hij nauwelijks volgers krijgen, ondanks wanhopige tweets over dat het hem spijt en dat hij vanaf nu beter zijn best zal doen. Via LinkedIn zou hij geen uitnodigingen krijgen om te spreken op seminars: niemand wil nog horen wat hij te zeggen heeft.

Hij zou inzien dat we er genoeg van hebben. Dat we God niet nodig hebben om ons leven te leiden. Om ons een hapklare moraal aan te reiken. Dat we geen imaginaire vriend in de hemel nodig hebben om onze verantwoordelijkheid naar te *outsourcen*. Dat we liever genieten van dit leven, het enige dat ons gegeven is, in plaats van het te leiden én te lijden - met lange ij - met als doel een plek in de hemel te krijgen.

En misschien heeft God er zelf ook gewoon een beetje zijn buikje van vol. Van alle mensen die zich beroepen op goddelijke bevelstheorieën, op bijbelse passages over het doden van ongelovigen. Hij heeft het allemaal niet zo bedoeld en gewild, wellicht.

Hij zou zijn Facebook, Twitter en LinkedIn-accounts opheffen, zich terugtrekken in zijn hemelkwartier, ver weg van de mensen, de deur op slot, met aan de klink een bordje: 'niet storen.' Als God niet dood is, dan is hij tenminste met pensioen. En dat is voor iedereen het beste.

Waarom geloof je niet in God?

Remco Stunnenberg

[Remco Stunnenberg ► (Nijmegen, 1971) is tekstschrijver / journalist / redacteur / fotograaf. Hij droeg deze tekst voor tijdens de Atheïsmedag van het Atheïstisch Verbond op 18 juni 2016.]

Toen Floris mij vroeg of ik hier, tijdens deze dag, kort wilde vertellen waarom ik atheïst ben, zei ik als vanzelfsprekend ja! Weer eens wat anders dan uitleggen waarom ik veganist ben. Al leg ik dat veel liever uit. Tegelijkertijd is atheïsme een voor mij net zo vanzelfsprekende zaak als veganisme. Immers, om met Floris te spreken, wie nadenkt is atheïst én veganist. Maar goed, dat laatst thema laten we vandaag maar eens buiten beschouwing!

Goed; waarom atheïst? Feitelijk is het een achterlijke vraag! Waarom geloof je niet in God? Dat is net zoiets als aan een volwassen weldenkend mens vragen waarom hij of zij niet in kabouters gelooft? Of in elfjes, of in Sint en Piet, of in de Kerstman... Of, om toch nog even een uitstapje te maken naar dat andere thema, om te geloven dat dieren in de intensieve veehouderij een prettig en mooi leven leiden.

Natuurlijk geloof ik niet in God, Allah of hoe ze ook genoemd worden. Natuurlijk geloof ik niet in sprookjes. Natuurlijk geloof ik niet in een bovennatuurlijke schepper en toezichhouder van het universum. Hoe zou ik daarin kunnen geloven? In een opperwezen waarvoor geen enkel wetenschappelijk bewijs bestaat? Een opperwezen, bedacht door én voor de mens. Hoe moet en kan ik van mensen, hypocriete, onvolmaakte wezens, aannemen dat ze de creatie van een volmaakte zijn? Overtuigd worden door mensen veronderstelt overtuigd te zijn van mensen. En dat ben ik geenszins. Voor zover ik kan constateren, bestaat de hoofdactiviteit van mensen uit oplichting, bedrog, verraad, machtsvertoon, onderdrukking, doorzichtige leugens en egoïsme. De creatie van een volmaakt opperwezen? Ja dag! Ik ben toch zeker niet gek!

Afijn, dit brengt mij bij een televisie-interview van EO-gekkie Tijs van den Brink → ↓. Hij ging vorig jaar, in de tv-interview-reeks Adieu God, in gesprek met bekende Nederlanders die het geloof hebben laten varen. Een daarvan was Arjen Lubach ↓ ←.

Het gesprek dat vervolgens ontstond was, naar mijn bescheiden mening, briljant. Met dank aan Lubach. Zo liet

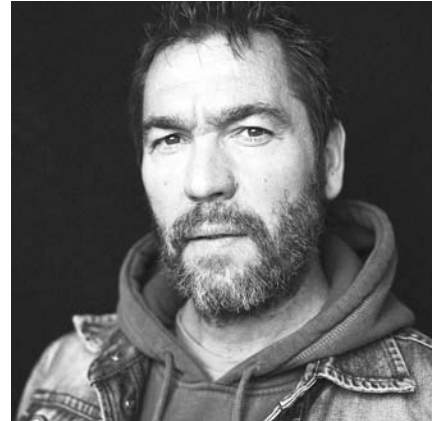
Van den Brink zich ergens tijdens het gesprek ontvallen dat hij in goede en kwade geesten gelooft. Lubach haakte er meteen op in: "Pardon. Jij interviewt voor televisie en radio ministers en andere hoogwaardigheidsbekleders en vertelt nu doodleuk dat je gelooft in goede en kwade geesten? Sorry!" En Lubach, net zo ontsteld als ik, ging door: "Tijs, wanneer jij nu zou vertellen dat je ieder weekend naar het bos gaat om kabouters te voeren, zouden mensen zich ernstig zorgen gaan maken over jouw geestestoestand. Dan werd je van de televisie gehaald... Mensen, het gaat niet zo goed met Tijs. Hij is toe aan een break! Maar zeggen dat je in een wereld met kwade en goede geesten gelooft, vind men geoorloofd... Daar kom je gewoon mee weg!"

Ik zeg: dat is toch godverdomme te gek voor woorden... Pardon! Excuse my language.

Goed... Dit brengt mij bij een ander thema. Dat Tijs in boze en kwade geesten gelooft is natuurlijk ronduit insane. Insane in tha brain! Tegelijkertijd vind ik het helemaal prima. Al ging hij ieder weekeinde naar het bos om de kabouters te voeren. Ik ga bij voorkeur ieder weekeinde en in alle vroegte naar het bos om foto's te maken. Iedere gek zijn gebrek. Kortom; Tijs, Go your gang! Als dat Tijs, of wie dan ook, op enige manier helpt in het leven, vind ik het prima. Pas wanneer de gelovige met zijn of haar geloof inbreuk maakt op de rechten van anderen, verontrust het mij. Verder zou ik Tijs en al die andere gristen- en moslim-gekkies hun recht op het geloven in een opperwezen nimmer willen ontfangen. Zolang ze als gezegd anderen, die op hun beurt weer in een andere God geloven of zoals ik/wij, helemaal in geen enkele God geloven, of er in de ogen van het geloofsgekkie een immorele seksualiteit op na houden, maar niet doden, beschimpen, bespugen... En zolang ze er hun kinderen maar niet in meesleuren. Zolang ze hun kinderen omwille van het geloof maar niet verminken. Maar helaas, de praktijk laat niet zelden een heel andere, bittere en gewelddadige realiteit zien...

Neem alle gruwelijke aanslagen en moord/slachtpartijen van de voorbije maanden. Ook in onze eigen achtertuin. Allemaal uit naam van het achterlijke geloof in opperwezens! Sprookjesfiguren bedacht door en voor de mens. Sprookjesfiguren die al sinds jaar en dag verantwoordelijk zijn voor haat, nijd, oorlog, uitbuiting, uitsluiting, onderdrukking en verminking. Hoe zou ik daar als vredelievend en weldenkend mens voor kunnen vallen?

Ik ben toch zeker niet gek!

Vrijdenken onder een tirannie

Anton van Hooff (foto zie pag. 13)

Hoe zou **ik** me in de jaren dertig in nazi-Duitsland als jong ambitieus academicus gedragen hebben? Zou ik meer ruggengraat hebben gehad dan de meeste vakgenoten van toen? Natuurlijk had ik als fijne intellectueel die bruine horde vulgair gevonden en in intieme kring zou ik meegelachen hebben bij de moppen over die Oostenrijkse snordrager. Maar toen kwam er aan mijn universiteit een post Oude Geschiedenis vrij doordat een Joodse docent volgens de wet op de Arisierung van het ambtenarenapparaat was ontslagen. Er waren diverse gegadigden, maar ik zou op grond van mijn proefschrift een goede kans maken. Als ik niet solliciteerde, zou waarschijnlijk die afschuwelijke SA-man de baan krijgen. Was het niet mijn plicht erger te voorkomen?

Bruine professoren

Zo is het bijvoorbeeld gegaan met Hermann Bengtson (1909-1989). In 1933 werd hij als zoveel opportunisten lid van de NSDAP. In 1937 trad hij tot de SA toe. In München leidde hij de werkgroep 'das Eindringen des Judentums in die antike Welt'. Enthousiaste brieven over het oostfront zorgden ervoor dat hij, nota bene midden in oorlogstijd, werd teruggeroepen en een benoeming kreeg aan de Münchener universiteit. In 1942 werd hij buitengewoon hoogleraar oude geschiedenis in Jena. Na 1945 werd hem de toegang tot de Sovjetzone ontzegd. In West-Duitsland werd hij bij de denazificering als niet meer dan een 'Mitlaufer' geclassificeerd. Zo kon hij zijn academische loopbaan weer oppakken. Hij werd professor in Würzburg, waar hij het zelfs tot rector bracht.

Of neem de wat oudere Joseph Vogt (1895-1986). Ook hij maakte zowel in nazi-Duitsland als in de Bondsrepubliek een schitterende academische carrière. Na de oorlog stortte hij zich in de geest van de tijd op de antieke slavernij. Maar voor en tijdens de oorlog publiceerde hij heel wat kwalijks. Ik heb ergens zijn 'Vom Reichsgedanke der Römer' uit 1942 staan. In

de inleiding motiveert hij de uitgave met: 'nu de rijksgedachte nieuwe waardering krijgt.'¹

Ja, er is een enkeling geweest die morele ruggengraat had, zoals Sebastian Haffner. Die schaamde zich achteraf diep over zijn gedrag bij een inval van SA-Männer in de leeszaal toen hem dreigend gevraagd werd of hij Jood was. Nee hoor, hij was Ariër. Om zich moreel niet langer te compromitteren, vertrok hij nog net op tijd, in 1938, naar Engeland. Toen hij in 1954 als Brits verslaggever naar Duitsland terugkeerde, ontpopte hij zich als een tegendraadse publicist.

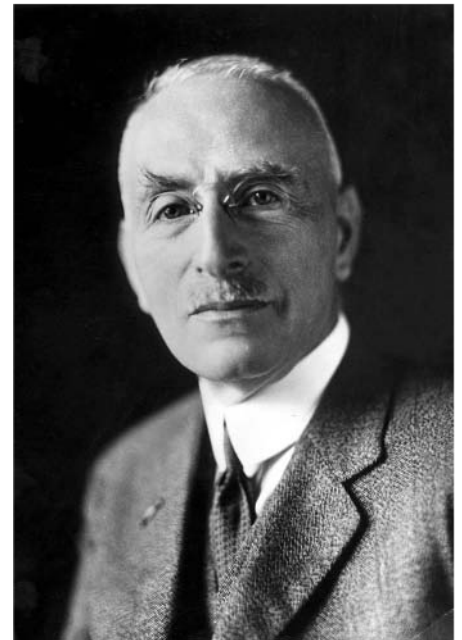
Had Nederland meer ruggengraat?

Maar Nederland dan? Toen de bezetter in 1940 kwam, kon men weten waar men aan toe was. Anders dan in Denemarken waar staatshoofd en regering op hun post bleven, waren de Nederlandse ambtenaren onthoofd in de steek gelaten met alleen de instructie zich naar de bezetter te voegen. Wel, dat deden ze dan. Zelfs voordat de Duitsers concrete maatregelen tegen de Joden namen, anticipeerde men overijverig: de AVRO trok meteen Joodse leden uit het bestuur terug omdat die de Duitsers onaangenaam zouden zijn. Toen in de herfst de Ariërvakking kwam, waren er maar bitter weinigen die er een punt van maakten. Toen Joodse docenten werden ontslagen, verzuchtte menig een in de leraarskamer dat zo'n wachtgeldregeling hem ook wel iets leek. Lodewijk Visser, de eerste Joodse president van de Hoge Raad, werd bij zijn ontslag door de leden in de steek gelaten. Het protest van Cleveringa op 26 november 1940 tegen het wegsturen van zijn Leidse collega Meijers was hopeloos uniek. Nou ja, dat de overgrote meerderheid van Nederlanders schaamteloos 'accommodeerde' is inmiddels een algemeen aanvaard inzicht.

¹ Zie: Volker Losemann, *Nationalsozialismus und Antike. Studien zur Entwicklung des Faches Alte Geschichte 1933-1945*, Hamburg 1977.

Joseph Vogt

Lodewijk Visser

Rudolph Pabus Cleveringa

Bij de communistische dictatuur

Kun je onder een tirannie geen vuile handen maken? Toen het IJzeren Gordijn viel, heb ik veel contact met collega's daar gekregen. Ach, zeiden sommigen, als je maar in de inleiding verklaarde dat ook bij het thema van dit boek de inzichten van Marx en Lenin (en vroeger Stalin) zo raak bleken, dan kon je verder behoorlijk je gang gaan: partijgetrouwe intellectuelen genoten een bevoorrecht bestaan. Toen ik in de nadagen van het communisme de Sovjet-Unie bezocht, zat menig collega zich te verpozen in een kuuroord of kwam bij in een sanatorium op de Krim.

Maar een Tsjechische collega die na de onderdrukking van de Praagse Lente (1968) haar lidmaatschap van de communistische partij had opgezegd, had nog in de jaren negentig gewetensproblemen: had ze indertijd toch niet misbruik gemaakt van haar machtspositie?

Klaarkomen met het verleden

Zo'n worsteling met het eigen verleden is uitzonderlijk. De meeste intellectuelen wisten en weten hun handen in onschuld te wassen. De infame Bengtson herkende zich in Plinius Minor, die onder de tiran Domitianus (keizer 81-96) carrière maakte. Nadat de despoot was vermoord, getuigde Plinius van zijn onschuld en afschuw. 'Wie zulke dingen zelf beleefd heeft,' schreef Bengtson, 'zal Plinius de Jongere wel niet prijzen, maar hij zal hem toch begrijpen.' Bengtson heeft veel 'Verständnis: 'men zal dit begrijpen (*verstehen*); wij hebben in onze tijd iets dergelijks beleefd: na de dood van de autocraat wil niemand iets met hem te doen hebben gehad.

Maar er was ook toen iemand die tenminste achteraf schuld bekende voor de onterechte vonnissen die de senaat tegen eigen leden had gevelde onderdruk van de tirannieke Domitianus. De

geschiedschrijver Tacitus schrijft: 'Algauw waren het *onze* handen die Helvidius in de kerker brachten, *ons* bezoedelde de tragedie van Mauricius en Rusticus, *ons* besprenkelde Senecio met onschuldig bloed.' Deze geschiedschrijver, om wiens weergaloos spannende taal en grimmige mensbeeld ik klassieken ben gaan studeren, blijkt ook moreel boven zijn tijdgenoten uit te steken: hij wilde tenminste klaarkomen met zijn verleden. Hij leed aan wat het Duits Vergangenheitsbewältigung noemt.

Fouten in het eigen verleden toegeven is al moeilijk genoeg, maar zou ik ook niet goed fout zijn geweest in het Derde Rijk of onder een andere dictatuur?

Het juk van het misogynie Confucianisme

Moeizame vrouwenemancipatie in China

Floris van den Berg (foto zie pag. 5)

Toen ik een jaar of 14 was, ontdekte ik de romans van de thans bijna vergeten schrijver Pearl S. Buck ▼ (1892-1973) die in 1938 als eerste Amerikaanse vrouw de Nobelprijs voor literatuur ontving. De boeken van Buck zijn feministische literatuur, besef ik nu. Haar romans laten de problematiek van de positie van vrouwen in China indringend zien. Ik was blij verrast om te lezen dat Pearl Buck een grote bron van inspiratie is voor Chinakenner en journalist Bettine Vriesekoop. Zij schrijft: 'Het fysieke en psychische leed dat Chinese vrouwen in al die eeuwen is aangedaan, beschreven en verbeeld in de romans van Pearl S. Buck, heeft diepe indruk op mij gemaakt.' (p. 249)

Journalist en sinoloog Bettine Vriesekoop (1961) is gespecialiseerd in het moderne China¹ en doet in het boek *Dochters van Mulan. Hoe vrouwen China veranderen* (2015) verslag van haar journalistieke onderzoek naar vrouwenemancipatie in het hedendaagse China. Om maar met de conclusie te beginnen: dat gaat heel moeizaam. De traditionele, Confucianistische hiërarchische opvattingen over de man-vrouw verhoudingen zijn nog steeds dominant. Confucianisme is antieke Chinese bestuurskunde, maar dan niet gebaseerd op empirisch onderzoek. In China heerst een collectivistische moraal waarbij het belang van de groep, de familie, de natie

en het bedrijf, boven het belang van het individu gaat. China is sterk paternalistisch: er is weinig ruimte voor de vrijheid van het individu om zelf het eigen leven uit te stippelen. Ouders bemoeien zich dikwijls dwingend met de

Dit artikel is ingekort door de redactie.

huwelijkskeuze van hun kind, maar ook met de opleiding. In China liggen de rollen van mannen en vrouwen vast en zijn ze niet onderling uitwisselbaar. Er is geen genderflexibiliteit.

Vriesekoop: '[...] alles in China draait om controle. Controle door de ouders, door de school, de leefomgeving en de overheid. Hoe kun je dan seksueel

bewust en vrij worden?' (p. 206) De conservatieve president Xi Jinping hamert op het belang van Chinese culturele waarden en waarschuwt voor verderfelijke westerse invloeden.

Vriesekoop spreekt met een aantal Chinese vrouwen over vrouwenemancipatie in China, zoals met de vooraanstaande schrijver, feminist, activist, socioloog en seksuoloog

¹ Vriesekoop speelde tafeltennis op topniveau; haar belangstelling voor China is gewekt door haar vele contacten met Chinese tafeltennissters (noot van de Redactie)

Li Yinhe, zij staat bekend als de 'Simone de Beauvoir van China'.¹ De opvatting van Yinhe zijn inderdaad verwant aan die van De Beauvoir. Yinhe: '[...] alle burgers moeten op het gebied van seks zelfbeschikkingsrecht hebben, dat als een grondrecht in de wet zou moeten staan.' (p. 213) Zij is voorstander van legalisering van het homohuwelijk.

Yinhe► merkt op dat er terughoudendheid is voor feminisme: 'Wanneer schrijvers in de media iets beweren over vrouwenrechten zeggen ze er eerst altijd bij dat ze geen feminist zijn. Ik noem mijzelf wel feministe.' (p. 225)

China is nog lang geen open samenleving. De vrijheid van expressie is er door de overheid aan banden gelegd. In China is het internet beperkt. Zo is er geen toegang tot Facebook. Pornografie is er verboden, maar ook prostitutie, het homohuwelijk en seksuele orgieën. Er is geen seksuele voorlichting op scholen. Er wordt in de media niet gesproken over hiv en andere soa's. Films en media worden gecensureerd. Deze inperking van de vrijheid van expressie perkt ook de vrouwenemancipatie in, zowel voor vrouwen als mannen.

Er wordt nogal eens met ontzag gesproken over de filosofie van Confucius►. Volgens mij is hier helemaal geen sprake van een filosofie maar van een conservatieve politieke en sociale ideologie die de status quo van de hiërarchische relaties in de samenleving consolideert. Confucianisme is een starre deugdethiek waarbij de waarden piëteit, broederliefde, respect, trouw en voorouderverering de hoofdrol spelen. De leer van Confucius gaat er van uit dat er harmonie is als iedereen zijn of haar plaats kent. Voor vrouwen geldt de 'Drievoudige Gehoorzaamheid'. Een vrouw moet gehoorzamen aan haar vader, haar echtgenoot en haar zoons. Of het nu gaat om Christendom, Hindoeïsme, Jodendom of Islam: de vrouw is de tweede sekse. De grote wereldreligies, inclusief seculiere paternalistische ideologieën als het confucianisme, kenmerken zich door het onderdrukken van de vrijheid van vrouwen.²

Binnen een misogyne samenleving, waarin vrouwen zijn geïnctrineerd met immorele onrechtvaardige waanideeën over mannen en vrouwen, raken vrouwen soms blind voor hun eigen onderdrukking, er is sprake van het Stockholmssyndroom. Zoals moslima's beweren vrijwillig een hoofddoek/sluier/chador te dragen, en er vrouwen zijn die beweren dat hun besnijdenis goed voor hen is, zo waren er vrouwen in China die meenden dat voetinbinding, een oude, wrede traditie, goed voor hen was – nu klopte dat de facto, want zonder hun 'lotusvoeten' waren zij sociale outcasts. In 1911 werd de traditie van voetinbinding officieel verboden.

Onder het communisme in China kwam het staatsfeminisme op. Dat was een vorm van collectivistisch feminisme: mannen en vrouwen moesten allen werken voor het

collectivistisch belang. Voetinbinding werd uitgebannen. Vrouwen kregen dezelfde rechten. Maar tegelijkertijd werd vertoon van vrouwelijkheid verboden. Het staatsfeminisme was paternalistisch. Het staatscommunisme onderdrukte seksuele ontplooiing. Het perkte de vrijheid van individuen in. Hoewel dus op enkele gebieden vooruitgang werd geboekt, schoten vrouwen, noch mannen, iets op met dit staatsfeminisme. In het totali-

taire communisme, en vooral onder Mao, was iedereen slachtoffer. Vriesekoop stelt een belangrijke filosofische vraag: 'Hoe heeft het zo ver kunnen komen dat Chinezen een moreel oordeel vellen over een andere seksuele geaardheid?' (p. 132) In bijna alle culturen is er intolerantie tegenover homoseksualiteit. Het is daarom logischer je af te vragen hoe kan het dat er enkele landen zijn waar mensen *geen* oordeel vellen over mensen met een andere seksuele geaardheid.

Seksueel paternalisme is alomtegenwoordig; seksueel liberalisme de uitzondering.

In China is er een discrepantie in de man-vrouw verhoudingen: er zijn veel meer mannen dan vrouwen. Het zijn de ouders, die kiezen voor jongens en meisjes laten aborteren, die maken dat de sekseverhouding scheef komt te liggen. Uit de sterke voorkeur voor een jongen blijkt dat vrouwen als tweede sekse worden gezien. De scheve verhouding in de seksen leidt tot ernstige maatschappelijke ontwrichting. Verderop in het boek concludeert Vriesekoop: 'Er zijn meer mannen dan vrouwen in het land omdat mannen in het China van de keizers, in het China van Mao en in het huidige China van Xi Jinping steeds belangrijker werden en worden gevonden dan vrouwen.' (p.103).

In China heerst een traditionele opvatting over het huwelijk. Zo wordt er verwacht dat iedereen trouwt, liefst jong, zo rond je twintigste. Ongetrouwde vrouwen van 27 worden aangeduid als 'etensrestje' en lopen grote kans de rest van hun leven ongetrouwd te blijven. Ongetrouwde mannen worden aangeduid als 'kale tak'.

Vriesekoop► besteedt hier verder geen aandacht aan: veel vrouwen laten zich na het eerste kind steriliseren. Echter, sterilisatie van de man is veel minder omslachtig en een veel

¹ Zie ook een interview met haar in de *New York Review of Books* door Ian Johnson: <http://www.nybooks.com/daily/2014/09/09/china-sexuality-li-yinhe/> (9 september 2014).

² Zie over Confucianisme bijvoorbeeld: B.J. Mansvelt Beck, *Confucianisme*, Uitgeverij Kok, Kampen, 2005.

kleinere ingreep dan van vrouwen. Het is logischer dat mannen zich laten steriliseren (vasectomie) dan vrouwen.

‘De meeste Chinese meisjes weten niet eens hoe ze moeten masturberen’ merkt een Chinese verkoopster van seksspeeltjes op. Er is dan ook geen seksuele voorlichting.

Ook in China is er een versie van de Vagina Monologen opgevoerd. Er rust een taboe op het woord vagina. ‘[...] je mag het woord gewoon niet hardop zeggen. Doe je dat wel dan wordt er direct ingegrepen. Chinese versies van tijdschriften als *Elle* of *Cosmopolitan* mogen geen artikelen bevatten over bijvoorbeeld het perfecte orgasme.. China wordt gedomineerd door de seksuele moraal van mannen [...]. Wij vrouwen mogen geen plezier beleven aan seks en er al helemaal niet in het openbaar over praten.’ (p. 191)

Prostitutie is verboden in China, maar komt er veel voor. Vriesekoop interviewt ex-prostitutuee Lanlan die thans werkt bij een ngo¹ die prostituees ondersteunt. Veel vrouwen die van het platteland naar de stad trekken komen in de prostitutie terecht omdat er weinig manieren zijn om geld te kunnen verdienen. Lanlan merkt iets belangrijks op: ‘Niet mijn werk als prostituee, maar dat ik daar almaar over moest liegen deed het meest pijn, en daardoor verloor ik mijn zelfrespect.’ (p. 152) Het is hypocriet dat er in een samenleving prostituees zijn, die door tal van mannen worden bezocht, maar dat er een smet ligt op het beroep.

Vriesekoop doet bewonderenswaardig werk om de positie van vrouwen in China in kaart te brengen. Zij concludeert: ‘Vandaag de dag worstelt de Chinese vrouw nog steeds met de in de cultuur verankerde opvattingen van het confucianisme over haar seksualiteit en de rol in de samenleving.’ (p. 248) Vriesekoop toont zich door haar onderwerpkeuze en manier van schrijven een feminist. Ze is een liberaal die oog heeft voor de onderdrukking en onderschikking van vrouwen.

Zij ziet als belangrijkste oplossing seksuele voorlichting: ‘Steeds meer vrouwen realiseren zich dat ze hun seksualiteit mogen opeisen. Essentieel zijn seksuele voorlichting en

Bettine Vriesekoop

gerichte mediacampanagnes om sekselijkheid te propageren en aids, soa's en epidemische ongewenste zwangerschappen van studentes terug te dringen.’ (p. 256) Een dergelijke wijziging is echter niet realistisch in het huidige repressieve politieke klimaat. China moet hervormd worden van een gesloten en

¹ Niet-gouvernementele organisatie die zich richt op enig maatschappelijk belang (noot van de Redactie)

Chinese vrouwen bij de productie van zijde, 12e eeuw

paternalistische samenleving, naar een open, liberale samenleving. Het zou helpen als Confucius niet langer gezien werd als een groot staatsgeleerde, maar zou worden bijgezet in het rariteitenkabinet van de geschiedenis. De Chinese seksuoloog Zhen Hingli betoogt: ‘Eigen verantwoordelijkheid nemen begint bij een gezonde seksuele ontwikkeling. Als dat lukt zijn we op weg naar een volwassen maatschappij.’ (p. 257)

In veel westerse landen, ook in Nederland, is er een Chinese migrantengemeenschap. Veel van deze mensen zijn werkzaam in Chinese restaurants. De Chinese gemeenschap kenmerkt zich door haar inzichtzelfgekeerdheid. De integratie in de Nederlandse samenleving is beperkt. Ze houden vast aan de Chinese taal en cultuur. Toch zijn er, vanuit feministisch perspectief, problemen in deze gemeenschap. Zij hechten aan de traditionele Confucianistische waarden, wat inhoudt dat door ouders en gemeenschap grote druk wordt uitgeoefend op het leven van de kinderen. In Chinese kring worden vrouwen (en mannen) dikwijls uitgehuwelijkt. In Nederland is hier, voor zover ik weet, geen enkele aandacht voor. En dat zou wel moeten. De (Nederlandse) overheid heeft als taak om alle burgers te beschermen. Iedereen heeft recht om te trouwen met wie hij of zij wil. Er moet hier aandacht voor komen. Dat dit probleem niet wordt onderkend, komt door de multiculturele ideologie waarbij er geen kritiek komt op culturele minderheden, zelfs niet wanneer er sprake is van schending van mensenrechten (uithuwelijking, besnijdenis, dwang). Het is tijd voor een feministische bevrijding van Chinese vrouwen, niet alleen in China, maar wereldwijd.

Dominee, pastoor of rabbi? (2)

[vervolg van HOOFDSTUK II]

Wat is nu eigenlijk Gods wil, wat is Hem aangenaam, hoe wil Hij gediend wezen?

Psalmen zingen, zegt No. 1.

De mis hooren en biechten, zegt No. 2.

Van tijd tot tijd een beetje uit wandelen gaan met erwten in de schoenen, zegt No. 3.

Dat hoeft niet, zegt No. 4. 't Is even verdienstelijk, om een bedevaart te doen met een trein.

Och, zegt No. 5, ik eet alle Vrijdagen visch, dat is al mooi genoeg.

Neen, zegt No. 6, daar geeft God niemendal om. Maar Hij eischt dat we veel over hem praten, zijn wezen en eigenschappen onderzoeken en uitleggen en nachtmal houden. Dat is niet voldoende, vindt No. 7. Hij wil hebben, dat we iedereen verbranden, die wat anders gelooft als wij.

Hij houdt dol van vroolijke offerfeesten en van dansen en zingen, meent No. 8.

Ja, leeraart No. 9, dat was vroeger zóó. Maar nu eischt Hij matigheid, somberheid en kuischheid.

Gekheid, vindt No. 10. Veelwijverij, dat ziet Hij gaarne.

Je bent er bijna, zegt No. 11, maar 't is nog het ware niet.

Gemeenschap van vrouwen moet er wezen, dat is klaar als een klontje.

Als je niet elken Vrijdagavond in een Hebreeuwschen bijbel leest en den volgenden dag Sabbath houdt, ben je gesjochten, adviseert No. 12.

Enz, enz. enz., bijna tot in 't oneindige. Ieder van zijn kant meent en gelooft, de ware manier om God te dienen er op na te houden en allen rekenen er op, hiernamaals beloond te worden voor al het plezier, dat zij Hem aandoen.

Zoudt gij niet denken, dat God, als Hij werkelijk gediend wilde zijn, wel de moeite zou genomen hebben, om ons duidelijk te zeggen, op welke manier en waardoor?

Wel, zeggen de Christenen, dat heeft Hij gedaan. Hij heeft ons Zijn woord gegeven, den dierbaren Bijbel, en daarin staat duidelijk, wat wij doen en laten moeten. — Ei zoo, staat er dat duidelijk? En hoe komt het dan, dat van alle menschen, die dien bijbel tot richtsnoer van hun leven willen maken, er nauwelijks twee zijn, die over alle punten gelijk denken? Ik heb hier een kwarto Bijbel bij mij liggen,

groot 1160 bladzijden. Tien bladzijden zouden voldoende zijn, om ons kort en bondig te zeggen, wat wij te doen hebben om God aangenaam te zijn, en Hij geeft er 1160, met het gevolg, dat het nog een eeuwig vechten, kibbelen en doodslaan is over de bedoeling van dit en de beteekenis van dat! 't Is een raar soort van duidelijkheid! De zaak wordt er niet beter op, als we in aanmerking nemen, dat de groote, groote meerderheid der aardbewoners dien bijbel niet hebben ontvangen. Me dunkt, elke dominee zal toch moeten toestemmen, dat *die* menschen in elk geval niet kunnen weten, hoe God gediend wil zijn.

HOOFDSTUK III.

Er was in zeker land een groote polder, bewoond en bebouwd door eenige honderden landbouwers. Op een goeien dag kwam een meneer met een zwarte jas aan en een witte das om, de boeren vragen of ze wel wisten, dat die geheele polder het eigendom was van een rijk bankier uit de naburige stad. Onze boertjes hadden er nooit van gehoord, zeiden ze. Nu, beweerde onze witgedaste meneer, 't was toch zoo en ze moesten in 't vervolg allemaal pacht betalen, 10 mud tarwe per bunder. Gemakshalve konden ze die pacht wel afdragen aan hem, dan zou hij ze wel naar den bankier brengen.

Den volgenden dag kwam er een andere meneer, bijna net gekleed en gedast als No. 1, die in hoofdzaak hetzelfde vertelde. Alleen vroeg hij, in plaats van 10 mud tarwe, 8 mud rogge per bunder; tarwebrood lustte de bankier niet, zei hij. Dat was natuurlijk voor de boeren voordeliger. En die meneer liet hun een briefje zien met eene onleesbare handteekening, waarin werkelijk iets te lezen stond over landpacht en over rogge. Den heer van den vorigen dag schold hij uit voor een gemeenen bedrieger.

Den 3^{en} dag kwam er weer een heer, eveneens gedast en gejas, met precies dezelfde boodschap. De beide vorigen waren bedriegers, zei hij. Paardeboonen noemde hij als verschuldigde pacht, en wel 12 mud per bunder. Minder kon 't niet, zei hij, als er wat voor den bankier zou overblijven, want hij had een groot gezin en 't leven was erg duur.

Zoo kwamen er nog wel 100, allemaal, zooals ze beweerden, afgezonden door den bankier om pacht te innen, en allemaal elkaar uitmakende voor bedriegers. Geen twee waren er, die dezelfde pachtsom noemden. Behalve de reeds vermelde vruchten, werden nog als verschuldigde huur geëischt: haver, eieren, jonge veulens, knollen, linnengoed,

Dominee, pastoor of rabbi? is de titel van een boekje, geschreven door J.G. ten Bokkel, dat in 1890 door de vereniging De Dageraad werd uitgegeven. Het was een groot succes, dat ook veel reacties en polemieken uitlokte. Meer drukken volgden; 47.000 exemplaren werden verkocht. Jan Gerhard ten Bokkel (1856-1932) was jarenlang lid van De Dageraad en is ook auteur voor en redacteur van het gelijknamige tijdschrift geweest. In een nog onvoorspelbaar aantal afleveringen biedt de Redactie u dit grootste succesnummer van onze vereniging ter lezing aan. Hier en daar heb ik eigen noten toegevoegd.

René van Elst, hoofdredacteur

tabak, ossen, koolrapen, eikels en ik weet al niet wat. En al die zwartjassen bouwden zich huizen in een grooten kring om den polder heen en riepen door een groote spreektrumpet iederen morgen, zoodat het over den geheelen polder heen klonk: "*denk om de pacht!*"

De meeste boeren, domme schepsels, betaalden geregeld, al was het dan zuchtende. Gemakshalve brachten zij hunne pacht maar aan den kortst-bij wonenden zwartjas; ossen, als zij kort bij den osse-man woonden; knollen, als zij bij den knollen-man woonden; tarwe, als zij bij den tarwe-man woonden. Ze werden natuurlijk erg geprezen voor hunne braafheid.

Ettelijke echter van de boeren, en 't waren niet de domsten, gaven er den brui van en betaalden niemandal. 't Is best mogelijk, redeneerden ze, dat werkelijk die bankier in de stad eigenaar is van 't land hier en dat hij recht heeft op pacht. Maar zolang hij 't niet de moeite waard vindt om er zelf over te komen spreken, of ten minste iemand te sturen *met behoorlijke volmacht*, zullen we ons koren maar behouden. Iedere scharenslijper kan wel zeggen, dat hij agent is van den landeigenaar, maar 't lijkt mij allemachtig veel op afzetterij, al die zwartjassen. Ik betaal *niets*.

Wat dunkt u, lezer, waren dat niet de verstandigste der polderbewoners? Als ge "ja" zegt, stel ik u voor, om dan in 't vervolg ook zoo te handelen ten opzichte van al die menschen, die beweren te zijn gezonden, om onze aan God verschuldigde pachtpenningen in ontvangst te nemen. Laten we uitscheiden met biechten en kerkgaan, met vasten en doopen en avondmaal houden, totdat God het de moeite waard vindt om ons duidelijk te doen weten, wat hij precies van ons wil. Voor een almachtig God is immers niets makkelijker, als om dat eventjes kort en bondig te zeggen! Zolang Hij dat niet doet, hou ik het er voor, *dat hij heelemaal geen pacht hebben wil*.

't Zou me niets verwonderen, als hij zich kwaad maakte over al die ongevraagde, aangeboden diensten. Wij weten, aangeboden diensten zijn zelden aangenaam. Me dunkt, ik hoor Hem zeggen: "Bah, die lui vervelen me met hun vischeten en bidden en met dat idiote kerkloopen; als ik wat van ze hebben wil, zal ik het wel zeggen, laten ze zolang hun gemak houden."

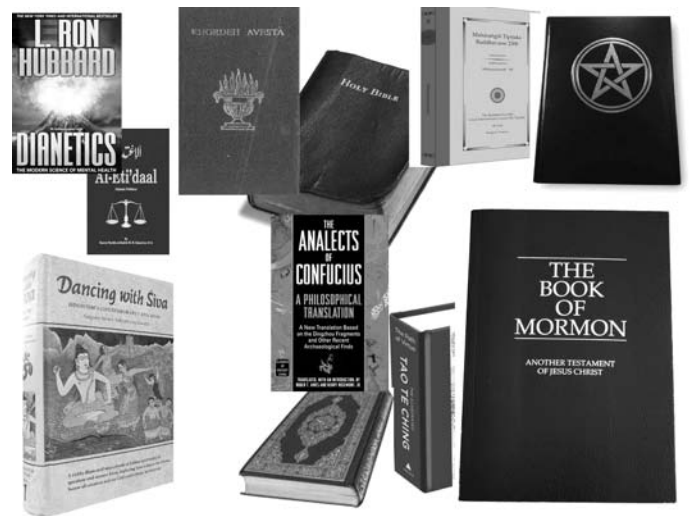
Willen we ons dat voor gezegd houden, lezer?

HOOFDSTUK IV.

Uit de omstandigheid dus, dat verreweg de meeste menschen *niet* weten wat zij doen moeten om God te dienen, blijkt duidelijk, dat Hij heelemaal niet gediend wil zijn. Een landheer zorgt drommels goed, dat zijne boeren en huurders weten, hoeveel pacht hij hebben wil. Gewoonlijk staat er in

de akte zelfs precies bij, waar en op welken datum de betaling moet plaats hebben. Een onderwijzer, die huiswerk van zijne leerlingen verlangt, geeft precies op, wat zij den volgende morgen moeten meebrengen. 't Ligt immers voor de hand, dat God ook zoo zou gehandeld hebben, indien hij werkelijk gediend wilde zijn!

En me dunkt, Hij zou plezier beleven van zijne voorschriften. Een mensch is zóó niet, of hij doet zijn meerdere graag genoeg, vooral als hij weet, dat er een voordeeltje aan vast zit. Als onze koning maar even kijkt over 't een of andere, vliegen direct alle lakeien en ministers om het te bezorgen. Zie een veldwachter eens zijn best doen voor een burgemeester! Als hij maar denkt dat het meneer genoeg zal doen, loopt hij de beenen uit zijn lijf, nog vóór er een woord gesproken is. Zouden we dan minder doen voor een

zoo veel machtiger potentaat, die, notabene! beslissen kan over onze eeuwige zaligheid of verdoemenis?

Ja maar, zeggen onze geestelijken, de bijbel is duidelijk genoeg, voor wie hem ernstig en nauwgezet bestudeeren. Dat kan echter maar niet zoo iedereen doen, daarvoor moet je een bepaalde opleiding ontvangen en Latijn en Grieksch leeren.

Zoo? Waarom vechten dan nog al die menschen die er een bepaalde opleiding voor ontvangen hebben, over de verschillende beteekenissen?

Alleen in ons kleine landje hebben we als kerkgenootschappen: Roomsche-Katholieken, Jansenisten, Oud-Katholieken, Mennonieten, Remonstranten, Lutherschen, Hersteld-Lutherschen, Afscheidenen, Doleerenden, Israëlieten en vooral niet te vergeten dat rare mengelmoes genaamd de Hervormde kerk, waar nauwelijks twee dominees te vinden zijn, die gelijk over de dingen denken en preeken. De kleinere groepen, als Labadisten, Derbisten, Gedoopte Christe-

NOG EEN OPROEP AAN DE LEZERS

Naast onze oproepen om mee te werken aan het komende themanummer over utopieën en dystopieën (zie pag. 18) en om te schrijven over (Mijn) Ontkering (zie pag. 8) leggen wij hier nog een onderwerp aan u voor. Heeft u interessante ervaringen opgedaan met **bekeerders aan de deur** of elders? Heeft u tips hoe met zulke lieden om te gaan? Daar horen wij graag meer over. Schrijf erover en laat ons ervan leren en genieten. Bij voorbaat onze dank!

De Redactie

nen, Mormonen, gemeenten onder 't Kruis, Walekerken, Reddingsleger, Heilsleger, Vrije gemeente, enz. enz. enz., mogen voor mijn part buiten rekening blijven. Al die gelooven en geloofjes pleiten niet voor de bewering, dat met behulp van Latijn en Grieksch de Bijbel zoo erg duidelijk wordt.

Maar bovendien, zou 't niet erg onrechtvaardig zijn, dat er zooveel studie noodig is om te weten te komen, wat God van ons vergt? Moeten dan al de menschen, die geen tijd hebben voor die studie, hunne zaligheid maar toevertrouwen aan den eersten den besten dominee of pastoor, in wiens gemeente zij toevallig zijn geboren? En dat in de Christelijke kerken, wier Stichter zijn Vader dankte, "dat Hij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen had, om ze den kinderkens te openbaren"! Het "zalig zijn de armen van geest" wordt eene spotternij, als er Latijn en Grieksch noodig is, om den Bijbel te verstaan.

Eene andere goddelijke openbaring dan den Bijbel hebben we niet, beweren de meeste Christenen. De Heidelbergsche catechismus, die oneindig veel korter is, zoude duidelijk genoeg den weg ten hemel aanwijzen, doch is helaas slechts menschenwerk.

Van tweeën één, zegt dr. KUYPER. Of in de Schrift hebben wij geopenbaarde waarheid, of eene geopenbaarde waarheid is er niet. Precies 't zelfde beweren de Mohamedanen van den Koran. De Joden van den Talmud. De Brahmanen van de Veda's. De Boedhisten van hunne Heilige Boeken. De Perzen van hunne Zendavesta. De Chineezers van hunne King.

Al die boeken zijn op wonderdadige wijze tot ons gekomen en de echtheid en goddelijke oorsprong zijn van allen even waarschijnlijk. Sommige, als de Bijbel, zijn door God als 't ware aan de schrijvers ingegeven of voorgezegd. Andere, als de Koran, zijn blad voor blad door een engel hierheen gebracht, wat zeker *nog* secuurder is. Maar 't beste er aan toe zijn de Mormonen, wier "Boek van Mormon", door aanwijzing van een engel, kant en klaar in den grond werd gevonden.

Gij merkt wel, dat, alvorens te onderzoeken bij welke *Christelijke* sekte 't verkieselijk is, zich aan te sluiten, we moeten nagaan, of 't ook beter is, ons leven in te richten overeenkomstig een van die andere heilige boeken. D'een heeft net zooveel kans als d'ander. Want alle hebben aanhangers en geloovigen. Er zijn:

446 miljoen Boedhisten.

171 „ Mahomedanen.

139 „ Brahmanen.

209 „ Roomschen.

131 „ Protestanten.

88 „ Grieken.

8 „ Israëlieten.

223 „ van een 100-tal kleinere gelooven.

Bij stemming is het dus niet uit te maken, er is geen enkele meerderheid. Vooral als we bedenken, dat hier slechts de hoofd-godsdiensden zijn opgegeven en bv. de 131 miljoen Protestanten nog weer verdeeld zijn in honderden van secten. 't Is waarachtig geen wonder, dat zelfs onze roman-schrijver CREMER zeide: Er is zooveel gehaspel over 't geloof, dat een eenvoudig mensch zich maar neutraal moet

houden en gelooven, dat de pap gaar is, als ze voor hem staat.

HOOFDSTUK V.

Eene vraag, die door een denkend mensch spoedig gedaan zal worden, is deze: hoe zijn we eigenlijk aan 't God-dienen geraakt? Wanneer zijn we er mee begonnen, als er zóó weinig reden is voor goddienerij?

Als we al die heilige boeken buiten beschouwing willen laten en ons eenvoudig plaatsen op het standpunt van wetenschap en gezond verstand, is het antwoord op die vraag niet zoo heel moeilijk. We moeten dan beginnen, om met bijna alle hedendaagsche natuuronderzoekers aan te nemen, dat de menschen, zooals zij thans zijn, zich hebben ontwikkeld uit lagere diersoorten. Waar ik spreek van "bijna alle natuuronderzoekers" is dat geene grootspraak, doch eenvoudig een feit dat ik bewijzen kan, o.a. door de getuigenis van den in dit opzicht zeker volkomen vertrouwbaren dr. A. KUYPER, die reeds in 1880 schreef: "In onze dagen wordt de theorie van DARWIN door bijna alle natuurvorschers en beoefenaars der wijsbegeerte gehuldigd."

'k Weet wel, dat heel veel menschen 't een erg onprettig en griezelijk idée vinden om af te stammen van de apen, zooals ze dat noemen. Ze vinden het veel deftiger, om aan hunne afkomst uit het Paradijs te blijven gelooven. Ja, die familie-trots zit er diep in bij ons volk. 'k Heb een bouw-opzichter gekend, die op straat zijn vader niet durfde aanspreken of groeten, omdat die maar een gewoon metselaar was. Wat mij betreft, zeg ik STRAUSS na: ik heb meer respect voor een burgerman, die er zich door eerlijken arbeid bovenop heeft gewerkt, dan voor een verlopen graaf of baron, al stamde hij ook af van KAREL DEN GROOTEN. Eveneens is het eervoller voor den mensch, dat hij zich heeft opgewerkt uit lagere diersoorten, dan dat hij, oorspronkelijk geschapen als zondeloos en volmaakt Paradijsbewoner, thans door eigen schuld aan lager wal zoude zijn geraakt. We moeten ons dat malle pochen op een deftige afkomst afwennen.

Maar bovendien, de feiten en de wetenschap storen zich niet aan ons al of niet prettig vinden. De meeste menschen vinden 't ook niet prettig om dood te gaan en toch moeten ze er vroeg of laat aan gelooven. En waar zoowat alle geleerden het eens zijn over onze afstamming, daar zullen we dat pilletje wel moeten slikken, 't moge ons dan lekker of bitter smaken.

Er was een tijd, duizenden van jaren geleden, dat alle menschen nog in onbeschaafden staat in de bosschen leefden, even wild en woest als vele volken thans nog zijn. Die menschen zagen vele natuurverschijnselen, waarvan ze niets begrepen en waarvoor ze, om 't vreemde van de zaak, erg bang waren. Als we tegenwoordig midden op den dag langzamerhand de zon al kleiner en kleiner zien worden en eindelijk bijna geheel verdwijnen, dan weten we precies, uit den almanak of van de bureu, dat het eene zon-eclips is en geen oude vrouw aan 't spinnewiel is er bang voor.

WORDT VERVOLGD

De Vrije Gedachte

Doelstelling van De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' stelt zich ten doel:

het bevorderen van het vrijdenken.

Het vrijdenken is een atheïstisch-humanistische levenshouding gekenmerkt door:

- Rationeel denken en onderzoeken van de werkelijkheid daarbij strevend naar:
 - bevrijding van dogmatisme, vooroordeel en onwetenschappelijke houding,
 - vasthouden aan principes van toetsing en bewijsvoering.
- Moreel handelen vanuit het besef van:
 - eigen verantwoordelijkheid voor gedachten en daden,
 - menselijke waarde,
 - solidariteit met de medemens, de natuur en het milieu,
 - de eindigheid en onherhaalbaarheid van elk individueel leven.

Een vereniging ontleent bestaansrecht aan haar doelstellingen en aan haar ledental. Veel doelstellingen kunnen worden bereikt bij voldoende aantallen (actieve) leden. Opkomen voor de situatie van mensen met een atheïstisch-humanistische levenshouding is erg actueel. In de komende periode wil 'De Vrije Gedachte' graag nieuwe activiteiten organiseren, ook in de regio's, en meer voor het voetlicht treden. Dit vergt creativiteit, tijd en energie van het bestuur, meer vrijwilligersinzet en een financiële impuls. U kunt hierbij helpen.

Steun De Vrije Gedachte!

Vindt u ook dat de vereniging op de kaart van levensbeschouwelijk Nederland thuishoort? Wilt u ook dat de vereniging nieuwe activiteiten organiseert? Steun dan de vereniging!

U kunt de vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' steunen door:

- mee te doen bij activiteiten en uw mening te geven,
- als vrijwilliger te helpen bij de organisatie van activiteiten, of door een regiokring te starten,
- ingezonden brieven te sturen aan kranten en uzelf daarin expliciet als vrijdenker te benoemen,
- geld te schenken aan de vereniging of een legaat na te laten. U kunt hierover vrijblijvend een informatief gesprek voeren en u daarvoor aanmelden via ons mailadres (zie onder),
- andere belangstellenden te attenderen op de activiteiten van de vereniging,
- te reageren op publicaties e.d. van 'De Vrije Gedachte',
- lid te worden van vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' (zie het informatiekader in dit blad),
- abonnee te worden van het blad 'De Vrijdenker' (zie het Colofon van dit blad).

Heeft u vragen of ideeën? Het bestuur hoort ze graag! Of wilt u praten over nalaten of schenken? Neem contact op via info@devrijegedachte.nl; voor andere contactmogelijkheden zie het informatiekader in dit blad.

Het driekleurig viooltje is sinds de 19de eeuw het internationale symbool van de vrijdenkerij. Dit bloempje heeft in het Frans de naam *pensée*, die gedachte betekent. De bloem heeft deze naam gekregen omdat de vorm ervan op die van een menselijk gezicht zou lijken en omdat de bloem in augustus vooroverbuigt alsof hij diep in gedachten is. *La libre pensée*, een term die Victor Hugo in 1850 geïntroduceerd zou hebben, betekent letterlijk de vrije gedachte en is de Franse benaming voor het vrijdenken. (Bron: wikipedia.org.)

Bezoek onze website
devrijegedachte.nl
en onze Facebook-
pagina

